

Na sesji /
Projekt

Wnioskodawca: Wójt Gminy Świerzno

**UCHWAŁA NR
RADY GMINY W ŚWIERZNIE**

z dnia

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad zabytkami dla Gminy Świerzno na lata 2021-2025

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2021 r. poz. 1372), art. 87 ust. 1, 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r. poz. 710) uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Świerzno na lata 2021-2025”.

§ 2. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego.

RADCA PRAWNY

Dennis Warcholak

Uzasadnienie

Gmina zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2021 r. poz. 1372 t.j.) w zakresie zadań własnych realizuje sprawy dotyczące zabytków i opieki nad zabytkami.

Obowiązek sporządzania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami nakłada na gminę art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami (Dz.U. z 2021 r. poz. 710 t.j.).

Mając powyższe na uwadze podjęcie niniejszej Uchwały należy uznać za zasadne.

2021

Gminny program opieki nad zabytkami dla Gminy Świerzno na lata 2021-2025

RADA GMINY ŚWIERZNO

IBB SP. Z O.O. WARSZAWA, 2021

Spis treści

Wstęp.....	2
Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	2
Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	1
Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	5
Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	6
Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego.	6
Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030	6
Ustawa z dnia 15 lipca 2020 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw	7
Ministerstwo Kultury - Narodowa strategia rozwoju kultury 2004 – 2020. Uzupełnienie Narodowej strategii rozwoju kultury na lata 2004-2020. Warszawa 2005	7
Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego – „Dziedzictwo kulturowe”	7
Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	8
Strategia Rozwoju województwa zachodniopomorskiego do roku 2030.....	8
Regionalny Program operacyjny województwa zachodniopomorskiego na lata 2014 - 2020	8
Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego	9
Wojewódzki program opieki nad zabytkami na lata 2017 – 2020 dla województwa zachodniopomorskiego	10
Strategia Rozwoju Powiatu Kamieńskiego 2014 - 2020	12
Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	12
Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	12
Strategia rozwoju Gminy Świerżno do 2025 roku.....	13
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Świerżno.....	14
Lokalny program rewitalizacji dla Gminy Świerżno do 2023 roku	14
Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego na terenie Gminy Świerżno	16
Projekty Planów odnowy miejscowości na lata 2016-2022.....	16
Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	16
Rys historyczny obszaru Gminy Świerżno.....	16
Dobra kultury objęte prawnymi formami ochrony	18
Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków województwa zachodniopomorskiego	18
Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków i ujęte w ewidencji zabytków	18
Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków	18
Zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków.....	23
Najważniejsze elementy dziedzictwa kulturowego gminy	27
Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	35
Priorytety Gminnego programu opieki nad zabytkami z uwzględnieniem celów określonych w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	36
Założenia programowe	36
Priorytety gminnego programu opieki nad zabytkami.....	37

Kierunki działań i zadania gminnego programu opieki nad zabytkami	37
Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	41
Źródła finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami	42
Aktualne (rok 2021) Programy z zakresu dziedzictwa kulturowego i historycznego mające związek z omawianą tematyką:	42
Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	44

Wstęp

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Świerżno na lata 2021-2025 (GPONZ) jest dokumentem utworzonym na podstawie przepisu art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 710) zwanej dalej u.o.z.). Jednocześnie jest wypełnieniem art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z 8 marca 1990 o samorządzie gminnym ((Dz. U. z 2001 r. Nr 142 poz. 1591 z późn. zm. tj. Dz.U. 2020 poz. 713). Zgodnie z tą delegacją organy samorządowe różnego szczebla mają obowiązek kierowania ochroną dziedzictwa kulturowego na podległych im terenach. Niniejszy dokument służy określeniu działań Gminy Świerżno w zakresie inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania winny odbywać się w harmonii z działaniami gospodarczymi i społecznymi oraz zapewniać ochronę dziedzictwa kulturowego środkami prawnymi, takimi jak odpowiednie zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz finansowymi poprzez przeznaczenie części budżetu gminy na ochronę zabytków. Procesy rozwojowe zachodzić bowiem powinny przy zapewnieniu warunków trwania i zachowania dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń oraz przy wykorzystaniu zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Lokalne dziedzictwo kulturowe posiada potencjał wpływający na atrakcyjność ekonomiczną regionu poprzez rozwój turystyki w oparciu o zabytki i tradycję etnograficzną. Poprzez wyznaczone działania może przyczynić się do wzmocnienia świadomości wspólnoty

kulturowej i lokalnej tożsamości. Przedmiotem Programu opieki nad zabytkami jest dziedzictwo kulturowe znajdujące się w granicach administracyjnych Gminy Świerżno. Są to pojedyncze obiekty i zespoły budowli, dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzeni, krajobraz miejski i wiejski, obszary kształtujące świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców, zdefiniowane poprzez wpis do rejestru zabytków i w formie gminnej ewidencji zabytków. Program wskazuje działania służące poprawie stanu zabytków, ich adaptacji i rewaloryzacji oraz zwiększenia dostępności do nich mieszkańców i turystów.

Podmiotem Programu jest społeczność lokalna. Jest on adresowany do mieszkańców gminy, w tym do właścicieli zabytków, władz samorządu terytorialnego, miejscowych organizacji i osób zainteresowanych dziedzictwem kulturowym, mogących w praktyce zastosować się do nakreślonych postulatów i możliwości działań. Gminny Program opieki nad zabytkami opracowywany jest na cztery kolejne lata; tym samym, zadania nim wskazane nie wyczerpują wszystkich zagadnień związanych z problematyką ochrony zabytków w Gminie Świerżno. Część tych rozwiązań będzie wymagała kontynuacji w kolejnej perspektywie.

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Świerżno na lata 2021-2025 jest dokumentem uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania w gminie, takich jak miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego czy studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Najważniejszym w skali kraju dokumentem związanym z ochroną dziedzictwa kulturowego jest **Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami** uchwalony przez Radę Ministrów Uchwałą nr 82 z dnia 13 sierpnia 2019 r. (M.P. 2019 poz. 808). Dokument określa cele administracji

rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na okres czterech lat. Wskazuje on także szczegółowo kierunki działań i zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, jak również warunki i sposób ich finansowania oraz harmonogram ich realizacji. Jego głównym celem jest: „*Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami*”. Będzie on realizowany poprzez trzy cele szczegółowe, którym przypisano odpowiednie kierunki działań oraz zadania i projekty, dla których z kolei określono harmonogram wskaźników realizacji. Koordynację programu na lata 2019-2022 powierzono Narodowemu Instytutowi Dziedzictwa, który ma za zadanie dążyć do aktywizacji i zaangażowania w podejmowane działania jak największej liczby podmiotów zajmujących się ochroną zabytków i opieką nad zabytkami w Polsce. Jednym z kierunków działań programu jest wzmocnienie systemu ochrony dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym. W ramach tego kierunku planowana jest realizacja zadań, których bezpośrednimi interesariuszami są przedstawiciele samorządów.

Zadania skierowane do samorządów dzielą się na trzy kategorie: edukacyjne, doradcze i promocyjne. Do zadań edukacyjnych należą między innymi: szkolenia w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami; szkolenia w zakresie planowania i rewitalizacji zasobu dziedzictwa kulturowego.

Obowiązek sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami określa zapis art. 87 **Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz. U. 2021 poz. 710 obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 19 marca 2021 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). W myśl art. 87 ustawy:

Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny Program opieki nad zabytkami.

Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu w szczególności:

- *włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;*
- *uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody równowagi ekologicznej;*
- *zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;*
- *wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;*
- *podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;*
- *określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;*
- *podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych opieką nad zabytkami. Wojewódzki, powiatowy i gminny Program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.*

Programy, o których mowa w ust. 3 są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Ochrona zabytków należy do zadań organów administracji publicznej, zarówno rządowej jak - i samorządowej. Biorą one na siebie zapewnienia: „*warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie*

kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

Zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela w **Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej**.

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 710), dalej jako ustawa. Ustawa określa obowiązki oraz kompetencje gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Obowiązki są określone m.in. w art. 22 ust. 4 ustawy narzucającym obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków, w art. 87 ustawy regulującym sporządzanie na okres czteroletni gminnych programów opieki nad zabytkami, oraz w art. 18 i 19 ustawy nakazujących uwzględnianie zapisów tych programów przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania, decyzji o warunkach zabudowy i lokalizacji inwestycji celu publicznego.

W artykułach 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71 i 72 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zawarte są szczegółowe obowiązki samorządu dla zabytków objętych ochroną, które są własnością gminy lub są w jej posiadaniu. Ponadto art. 81 i 82 ustawy regulują możliwość udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest także ustawowym zadaniem samorządów. W art. 7 ust. 1, pkt 9 **Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t.j. Dz.U. 2020 poz. 713) zostały określone zadania własne gminy, m.in. zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty. Mowa jest tam, iż do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, niezastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów, a co za tym idzie również opieka nad zabytkami. Art. 7. ust. 1 doprecyzowuje, że zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy, co może się przekładać na działania związane z opieką nad zabytkami w kontekście: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, kultury, w tym bibliotek gminnych i innych placówek upowszechniania kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy i współpracy z organizacjami pozarządowymi.

Zgodnie z ustawą rejestr zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków. Rejestr jest prowadzony w formie ksiąg oznaczonych literami: „A” – dla zabytków nieruchomych, „B” – dla zabytków ruchomych i „C” – dla zabytków archeologicznych, których zawartość i wzór określa rozporządzenie z 26 maja 2011 r. w myśl art. 9 ust. 1 u.o.z. do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez WKZ z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy, przy czym do rejestru oprócz zabytku nieruchomego może zostać wpisane także jego otoczenie lub nazwa geograficzna, historyczna albo tradycyjna tego zabytku (art. 9 ust. 2 u.o.z.). W trakcie prowadzonego postępowania ustala się, czy dany obiekt spełnia przesłanki zawarte w prawnej definicji zabytku, o której mowa w art. 3 pkt 1 u.o.z.

W obowiązującym stanie skutki prawne związane z wpisem zabytku do rejestru co do zasady rodzą się dopiero z chwilą wpisu zabytku do danej księgi rejestru. Wpis ma przy tym charakter deklaratoryjno-konstytutywny, z jednej strony potwierdzając fakt, że dany obiekt jest zabytkiem w rozumieniu art. 3 pkt 1 u.o.z.o.z., z drugiej zaś tworząc po stronie właściciela lub posiadacza zabytku określone prawa i obowiązki, jednocześnie kształtując po stronie organów administracji konserwatorskiej uprawnienia do stosowania środków władczej ingerencji wobec chronionego zabytku. Zabytek wpisany do rejestru w razie spełnienia określonych przesłanek może zostać z tego rejestru skreślony, co jest równoznaczne z pozbawieniem go ochrony konserwatorskiej. Podstawy skreślenia zabytku z rejestru określone są w art. 13 u.o.z. Należą do nich:

- zniszczenie zabytku w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej,
- zakwestionowanie wartości będącej podstawą wpisu do rejestru zabytków w nowych ustaleniach naukowych,
- wpisanie zabytku na Listę Skarbów Dziedzictwa,

Program Opieki nad zabytkami dla Gminy Świerzno na lata 2021-2024

- wpisanie zabytku do inwentarza muzeum,
- wejście w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

Dla zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków tworzona jest dokumentacja ewidencyjna:

- karty ewidencyjne zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków,
- karty adresowe zabytku nieruchomego według wzorów wprowadzonych na mocy rozporządzenia z 26 maja 2011 r.

Zmiana przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 5 czerwca 2010 roku wprowadziła obowiązek prowadzenia gminnych ewidencji zabytków (GEZ), a także uzgadniania z wojewódzkim konserwatorem zabytków projektów decyzji o lokalizacji celu publicznego i warunkach zabudowy, dotyczących obiektów zabytkowych i ich otoczenia, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. Nie stanowi ona prawnej formy ochrony, a jest spisem zasobu lokalizowanych w gminie obiektów wpisanych do rejestru zabytków i niewpisanych. Gminną ewidencję zabytków jako zbiór kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy prowadzi wójt, burmistrz lub prezydent miasta. Zgodnie z art. 22 ust. 4-5 u.o.z. ewidencja ta obejmuje obowiązkowo zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków, inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków – obie kategorie wpisane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków oraz inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem. Zabytki wpisane do wojewódzkiej ewidencji zabytków powinny znaleźć się również w ewidencji gminnej.

Gminna ewidencja zabytków ma bardzo dużą rangę od 2010 roku, kiedy to wprowadzono obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego i decyzji o warunkach zabudowy, a także pozwolenia na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego dla zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

W zakresie dokumentacji ewidencyjnej zabytków archeologicznych podstawową formą dokumentacji zabytków do rejestru zabytków są tzw. *karty ewidencyjne zabytków archeologicznych*, włączane do ewidencji wojewódzkiej i krajowej. Wzór tej dokumentacji zatwierdzony został w rozporządzeniu z 26 maja 2011 r. choć w ewidencjach znajduje się na zasadzie kontynuacji również dokumentacja wykonana według wcześniejszych wzorów kart. Uszczegółowione wytyczne dotyczące sporządzania dokumentacji ewidencyjnej znajdują się w aktualizowanej *Instrukcji sporządzania dokumentacji badań powierzchniowych oraz wypełniania Karty Ewidencyjnej Zabytku Archeologicznego*, przygotowanej i publikowanej na stronie internetowej NID.

Wpis do rejestru zabytków jest też źródłem zobowiązań właścicieli lub posiadaczy zabytków. Opiekun zabytku chcąc dokonać ważnych czynności przy zabytku lub wokół niego powinien uzyskiwać zezwolenie organu konserwatorskiego. Chodzi o takie czynności, które mogłyby stanowić zagrożenie dla wartości zabytku lub niewłaściwego korzystania z niego. Decyzja o wpisie wprowadza ograniczenia w sferze posiadania, korzystania i rozporządzania zabytkiem nieruchomym. Skutkiem decyzji jest objęcie danej nieruchomości obowiązkami wynikającymi z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przepisy wpływają także na właścicieli innych obiektów, które znajdują się w otoczeniu chronionej nieruchomości. Właściciele lub posiadacze zabytków ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków mają obowiązek zawiadamiania wojewódzkiego konserwatora zabytków o wszelkich zagrożeniach i niekorzystnych zmianach, jak również o zmianach stanu prawnego zabytku. Ponadto ponoszą odpowiedzialność karną, w przypadku, jeżeli takiego zawiadomienia nie złożą.

Jednym z przejawów administracyjnej ochrony zabytków jest art. 13 ust. 1 u.o.z. mówiący o skreśleniu z rejestru zabytków – „*Zabytek wpisany do rejestru, który uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej albo którego wartość będąca podstawą wydania decyzji o wpisie do rejestru nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych, zostaje skreślony z rejestru*”. Wykreślenie na podstawie decyzji ministra kultury, dziedzictwa narodowego i sportu następuje z urzędu, bądź na wniosek właściciela lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Wcześniej jednak Dział Ekspertyz i Analiz Konserwatorskich NID przygotowuje opinię w sprawie prowadzonego postępowania administracyjnego związanego z wykreśleniem z rejestru zabytków obiektów, które utraciły swoją wartość lub przestały istnieć. Są to jednak bardzo rzadkie przypadki. Wykreślenie nie może wynikać ze względów ekonomicznych związanych z utrzymaniem zabytku. Po skreśleniu obiektu budowlanego z rejestru zabytków organ budowlany może wydać pozwolenie na jego rozbiórkę.

Spośród podmiotów realizujących zadania w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego należy wyróżnić kościoły oraz inne związki wyznaniowe. Konstytucja RP gwarantuje możliwość posiadania świątyń i innych miejsc kultu religijnego. Poza tym kościoły i inne związki wyznaniowe mogą tworzyć fundacje, zaś wierni zakładać stowarzyszenia realizujące cele związane z ochroną zabytków. W ustawach indywidualnych dotyczących poszczególnych kościołów mowa jest o współdziałaniu instytucji kościelnych z instytucjami państwowymi i samorządowymi. Współpraca ta powinna dotyczyć dziedziny ochrony, konserwacji, udostępniania i upowszechniania zabytków architektury kościelnej i sztuki sakralnej oraz prowadzenia ich dokumentacji. Prace remontowe i budowlane przy zabytkowych obiektach muszą być dokonywane przez osoby posiadające odpowiednią wiedzę i pod nadzorem konserwatorskim. Obowiązujące przepisy przewidują możliwość współpracy w kwestii ochrony zabytków znajdujących się w posiadaniu kościelnych osób prawnych. Konkordat z 1993 roku w art. 24 gwarantuje Kościołowi katolickiemu prawo do budowy, rozbudowy a także konserwacji obiektów sakralnych i kościelnych oraz cmentarzy. Decyzja w sprawie budowy obiektu sakralnego i kościelnego oraz założenia cmentarza należy do władz kościelnych, jednak jej realizacja może nastąpić po uzyskaniu decyzji administracyjnych dotyczących zatwierdzenia projektów architektonicznych, zagospodarowania przestrzennego. Inwestycje sakralne podlegają obowiązującym przepisom, chociażby prawa budowlanego, a w odniesieniu do budynków zabytkowych również przepisom ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w **ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 741.). Określone zostały tutaj zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa mówi, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Z problematyka ochrony zabytków ma również związek **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane** (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1333, 2127, 2320, z 2021 r. poz. 11, 234, 282). Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbioru obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Ustawa dotyczy także obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1219, 1378, 1565, 2127, 2338.) mówi o tym, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t. j. Dz.U. 2020 poz. 55, 471, 1378.) określa kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew, na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1990, z 2021 r. poz. 11, 234.) określa, że, celem publicznym jest między innymi: opieka nad nieruchomościami, stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa określa między innymi postępowanie wobec nieruchomości objętych prawną ochroną konserwatorską.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t. j. Dz.U. 2020 poz. 194 Dz. U. z 2017 r. poz. 862) precyzuje, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury. Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. Mecenat sprawują też jednostki samorządu terytorialnego. Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się także muzea, biblioteki, domy kultury i ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym. Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz.U. 2020 poz. 1057. W ramach ustawy gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w: **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 902). Określa ona podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „muzeum jest jednostką organizacyjną nie nastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest trwała ochrona dóbr kultury, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie kontaktu ze zbiorami” (art. 1). Zgodnie z ustawą muzeum powyższe cele realizuje poprzez:

1. gromadzenie dóbr kultury w statutowo określonym zakresie, przechowywanie gromadzonych dóbr kultury, w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania i bezpieczeństwo, oraz magazynowanie ich w sposób dostępny do celów naukowych,
2. zabezpieczanie i konserwację muzealiów oraz w miarę możliwości, zabezpieczanie stanowisk archeologicznych oraz innych nieruchomych obiektów kultury materialnej i przyrody,
3. urządzanie wystaw, organizowanie i prowadzenie badań, ekspedycji naukowych oraz prac wykopaliskowych,
4. prowadzenie działalności edukacyjnej,
5. udostępnianie zbiorów do celów naukowych i edukacyjnych,
6. zapewnianie właściwych warunków zwiedzania i korzystania ze zbiorów,
7. prowadzenie działalności wydawniczej.

Gmina jako podmiot tworzący (lub przejmujący) muzeum zobowiązana jest do:

1. zapewnienia środków potrzebnych do utrzymania i rozwoju muzeum,
2. zapewnienia bezpieczeństwa zgromadzonym zbiorom,
3. sprawowania nadzoru nad muzeum.

Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz.U. 2019 poz. 1479). Określa, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe i służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy: **Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 164).

Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Najważniejszym dokumentem związanym z ochroną dziedzictwa kulturowego jest **Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami** uchwalony przez Radę Ministrów Uchwałą nr 82 z dnia 13 sierpnia 2019 r. (Mon. Polski z 11 września 2019, poz. 808)

Dokument określa cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami na okres czterech lat. Wskazuje on także szczegółowo kierunki działań i zadania w tym zakresie, jak również warunki i sposób ich finansowania oraz harmonogram ich realizacji. Jego głównym celem jest: „Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami”. Program będzie realizowany poprzez trzy wyznaczone cele szczegółowe, którym przypisano odpowiednie kierunki działań oraz zadania i projekty, dla których określono harmonogram wskaźników realizacji. Koordynację programu na lata 2019-2022 powierzono Narodowemu Instytutowi Dziedzictwa, który ma za zadanie dążyć do aktywizacji i zaangażowania w podejmowane działania jak największej liczby podmiotów zajmujących się ochroną zabytków i opieką nad zabytkami w Polsce. Jednym z kierunków działań programu jest wzmocnienie systemu ochrony dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym. W ramach tego kierunku planowana jest realizacja zadań, których bezpośrednimi interesariuszami są przedstawiciele samorządów.

Zadania samorządów dzielą się na trzy kategorie: **edukacyjne, doradcze i promocyjne**. Do zadań edukacyjnych należą między innymi szkolenia w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami, szkolenia w zakresie planowania i rewitalizacji zasobu dziedzictwa kulturowego.

W zakresie doradztwa Krajowy program na lata 2019-2022 zakłada powołanie w wybranych Oddziałach Terenowych Narodowego Instytutu Dziedzictwa (OT NID) pięciu centrów kompetencji ds. uwzględniania dziedzictwa kulturowego w procesach rewitalizacyjnych w gminach. Centra te będą odpowiedzialne za przeprowadzenie pilotażowych szkoleń dla gmin w zakresie planowania i rewitalizacji

zasobu dziedzictwa kulturowego. Do ich zadań należeć ma również wsparcie gmin tworzących lub aktualizujących gminne programy rewitalizacji, bądź zmieniających podstawę prawną prowadzonej rewitalizacji z lokalnych programów rozwoju na gminne programy rewitalizacji. OT NID pełniąc rolę centrów kompetencji, wspólnie z wybranymi gminami przeprowadzą także proces identyfikacji dziedzictwa, szacowania jego wartości oraz wskażą właściwy sposób jego ochrony i zagospodarowania w procesie rewitalizacyjnym. Kolejnym organem doradczym, którego powołanie jest planowane w ramach struktury organizacyjnej NID-u jest Centrum Architektury Drewnianej. Ma ono stanowić między innymi punkt kontaktowy wspierający opiekunów architektury i budownictwa drewnianego we właściwej opiece nad tym zasobem zabytkowym.

W zakresie **działań promocyjnych** położono nacisk na to, by programy opieki nad zabytkami powstawały i były wdrażane na poziomie gmin.

Zadania, w których bezpośrednią grupą docelową są samorządy stanowią tylko część ogółu zadań określonych przez twórców Krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022.

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Program opieki nad zabytkami dla Gminy Świerzno sporządzono z uwzględnieniem zewnętrznych uwarunkowań ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym aktów prawa oraz innych opracowań strategicznych w podobnej tematyce. Ustalenia Programu korespondują z zapisami (cele, zasady, kierunki) dokumentów na różnych poziomach. Metodologia planowania zakłada spójność dokumentów programowych w układzie hierarchicznym: kraj, region, gmina.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego.

Dokument przyjęty został Uchwałą nr 102 Rady Ministrów z dnia 17 września 2019 r. w sprawie przyjęcia "Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030". W ramach celu i większość działań realizujących ma wpływać pozytywnie na rozwój obszarów wiejskich, w tym na: wykorzystanie walorów przyrodniczych, promujące dziedzictwo kulturowe, poprawę warunków dla rozwoju przedsiębiorczości. Działania wobec miast średnich tracących funkcje społeczno – gospodarcze będą dostosowane do ich wielkości, struktury administracyjnej, pełnionych przez nie funkcji oraz tego, w jakim aspekcie je tracą. Ważnym kierunkiem działań jest wzmacnianie ponadlokalnych ośrodków miejskich także poprzez promocję i kultywowanie niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz zwiększanie dostępu mieszkańców tych obszarów do dóbr i usług kultury, rozwijanie przemysłu kreatywnego oraz zwiększanie wykorzystania technik teleinformatycznych w dostępie do dóbr kultury, i promocja turystyczna mająca na celu wzrost atrakcyjności turystycznej obszarów o wysokich walorach kulturowych, przyrodniczych i krajobrazowych. W ramach działań w zakresie infrastruktury społecznej zakładana jest, obok szeregu różnorodnych działań, poprawa dostępności do zabytków i miejsca kultury. W zakresie infrastruktury kultury celem będzie stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury.

KSRR 2030 jest podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa w perspektywie do 2030 r. Strategia ta jest zbiorem wspólnych wartości, zasad współpracy rządu i samorządów oraz partnerów społeczno-gospodarczych na rzecz rozwoju kraju i województw. Dokument określa systemowe ramy prowadzenia polityki regionalnej zarówno przez rząd wobec regionów, jak i wewnątrzregionalne. Przewidziano zwiększenie roli i odpowiedzialności samorządów lokalnych jako podmiotów decydujących o polityce rozwoju w skali lokalnej. Strategia tworzy warunki do większego angażowania się samorządów gminnych i powiatowych w realizację wspólnych projektów i we współpracę ponad granicami administracyjnymi.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Przyjęta została Uchwałą Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie przyjęcia Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (M.P. 2012 poz. 252). Jest to najważniejszy krajowy dokument strategiczny dotyczący zagospodarowania przestrzennego kraju. Zakłada się rozwój bogactwa polskich regionów w oparciu o wykorzystanie wewnętrznych potencjałów polskiej przestrzeni, ich dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, potencjału gospodarczego, innowacyjnego oraz naukowego. W Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju określono cel strategiczny polityki przestrzennego zagospodarowania kraju: „*Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększania zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim*

okresie”. Osiąganie celu strategicznego musi się odbywać z zachowaniem spójności przyrodniczo-kulturowej, służącej realizacji konstytucyjnej zasady zrównoważonego rozwoju.

Ustawa z dnia 15 lipca 2020 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw

Opublikowana w Dz.U. 2020 poz. 1378. Ustawa ma na celu uporządkowanie systemu dokumentów strategicznych w zakresie polityki rozwoju i zapewnienie jego spójności, jak również zwiększenie efektywności programowania i realizacji strategii, polityk i programów. Ustawa realizuje postanowienia przyjęte przez Radę Ministrów zawarte w „Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)” w zakresie konsolidacji systemu zarządzania rozwojem Polski i etapowego wprowadzania systemu zintegrowanych strategii: krajowej, wojewódzkiej i lokalnej. Zmiany umożliwiają przygotowanie dokumentów związanych z wykorzystaniem funduszy Unii Europejskiej na lata 2021–2027, tj. umowy partnerstwa i programów ją realizujących. W zakresie jednostek samorządu terytorialnego ustawa określa nowe podejście do uzgadniania działań rozwojowych z samorządami, w postaci wprowadzenia kontraktu programowego, sektorowego i porozumienia terytorialnego

Ministerstwo Kultury - Narodowa strategia rozwoju kultury 2004 – 2020. Uzupełnienie Narodowej strategii rozwoju kultury na lata 2004-2020. Warszawa 2005

Kolejnym dokumentem jest Narodowa strategia kultury 2004 – 2020, której sporządzenie poprzedzone było postawieniem diagnozy dla sektora kultury w Polsce. Działania uwzględnione w bezpośredni sposób przekładają się na rozwój kultury, ale także na społeczno - ekonomiczny rozwój regionów. Strategia określa misję, którą wypełniać powinny instytucje zarządzające, pośredniczące, finansujące, współpracujące oraz wnioskodawcy. Za misję uznano: *„zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów”*.

W ramach prac Narodowej strategii sformułowano następujące cele:

Cel strategiczny: zrównoważenie rozwoju kultury w regionach.

Cele częściowe:

1. Wzrost efektywności zarządzania sferą kultury.
2. Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury.
3. Zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju kultury.
4. Wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury.
5. Poprawę warunków działalności artystycznej.
6. Efektywną promocję twórczości.
7. Zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków.
8. Zmniejszenie luki cywilizacyjnej poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury.
9. Promocję polskiej kultury za granicą.
10. Ochronę własności intelektualnej i walka z piractwem.
11. Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury.
12. Rozwój przemysłów kultury (kinematografia, media, design, wydawnictwa, fonografia).

Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego – „Dziedzictwo kulturowe”

Celem Programu „Dziedzictwo kulturowe” jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej. Program składa się z następujących priorytetów:

1. Ochrona zabytków.
2. Wspieranie działań muzealnych.
3. Kultura ludowa i tradycyjna.
4. Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą.
5. Ochrona zabytków archeologicznych.
6. Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego.
7. Miejsca Pamięci Narodowej.

Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Samorząd Województwa zachodniopomorskiego prowadzi działania z zakresu ochrony zabytków jako jednostka samorządu terytorialnego, realizując zadania wynikające z zapisów ustawowych. Prócz tego, Samorząd Województwa zachodniopomorskiego sprawuje opiekę nad zabytkami, będąc ich właścicielem.

Na szczeblu wojewódzkim zostały opracowane dokumenty strategiczne, które są podstawą prawną oraz pozwalają wskazać kierunki działań dla programów na niższych poziomach jednostek samorządu terytorialnego.

Strategia Rozwoju województwa zachodniopomorskiego do roku 2030

Strategii została przyjęta dnia 28 czerwca 2019 r. podczas posiedzenia VIII sesji Sejmiku Województwa zachodniopomorskiego. Wyznaczono następujące cele Strategii. W celu kierunkowym 3.4 wpisano działania na rzecz wypracowania i wdrożenia regionalnego standardu dostępu do usług publicznych, dóbr kultury i mechanizmów rozwoju lokalnego, co najmniej w odniesieniu do usług świadczonych przez jednostki samorządu regionalnego. Samorząd regionalny będzie inicjował i wspierał budowę systemów przez kooperujące ze sobą samorządy lokalne, a także innych partnerów. Zadaniem samorządu lokalnego jest zabezpieczenie dostępności do podstawowego koszyka usług, w tym także w obszarze edukacji, kultury czy rekreacji. Wdrożony będzie system usług na rzecz kondycji zdrowotnej i kulturowej. W zakresie promowania postaw obywatelskich – podejmowane będą działania sprzyjające wysokiej aktywności mieszkańców, w tym kształtowaniu świadomości kulturowej mieszkańców.

Wyjątkowość i bogactwo walorów naturalnych oraz zasoby kulturowe regionu sprawiają, że jedną z najważniejszych dziedzin gospodarki Pomorza Zachodniego będzie turystyka. Znaczne zasoby kulturowe regionu pozwalają na turystyczne wykorzystanie szlaków opartych także na historii i odtwórstwie historycznym. Podkreślane będzie dziedzictwo kulturowe regionu, uwarunkowane wielorakimi i wielowiekowymi czynnikami historycznymi i demograficznymi, różniącymi się znacząco od pozostałych województw

Regionalny Program operacyjny województwa zachodniopomorskiego na lata 2014 - 2020

Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014 – 2020 został zatwierdzony przez Komisję Europejską dnia 13 lutego 2015 roku. W grudniu 2020 r. przyjęto **Regionalny Program Operacyjny Województwa zachodniopomorskiego. Pomorze Zachodnie. Perspektywa 2020.** Nowa wersja programu operacyjnego została zatwierdzona decyzją Komisji Europejskiej z dnia 17.03.2020.

W ramach priorytetu inwestycyjnego 6c „Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego”, w celach szczegółowych priorytetu inwestycyjnego i oczekiwanych rezultatów wskazano cele:

1. Zwiększona atrakcyjność zasobów kultury regionu. W województwie zachodniopomorskim znajdują się zabytki o międzynarodowej sławie, niestety wiele z nich wymaga renowacji oraz przywrócenia dawnej świetności. W związku z tym planowane są działania z zakresu prac konserwatorskich, restauratorskich oraz promocyjnych, które mają na celu zwiększenie atrakcyjności województwa poprzez udostępnienie mieszkańcom województwa oraz turystom obiektów zabytkowych oraz łączących walory zabytkowe z przyrodniczymi (naturalnymi). Posiadanie dużej liczby zabytków w województwie wymaga ukierunkowania wsparcia ochrony dziedzictwa kulturowego na obszary, które będzie można udostępnić turystom. Pozwoli to na poszerzenie oferty turystycznej, co przyczyni się do rozwoju jednej z regionalnych specjalizacji, którą jest turystyka. Działania te umożliwią dywersyfikację oraz poprawę jakości oferty turystycznej oraz przyczynią się do wzrostu roli turystyki jako czynnika sprzyjającego rozwojowi społeczno-gospodarczemu regionu (...)

Wśród przedsięwzięć, które mają zostać objęte wsparciem w ramach priorytetu inwestycyjnego 2.A.6.1. wskazano:

1. Prace konserwatorskie, restauratorskie przy zabytkach, historycznych zespołach budowlanych, prowadzące do dostosowania tych obiektów do celów użytkowych, wraz z promocją tych obiektów.
2. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury przemysłów kultury o znaczeniu ponadregionalnym.

Realizacja prac konserwatorskich, restauratorskich przyczyni się osiągnięcia celu szczegółowego z uwagi na fakt dostosowania obiektów do celów użytkowych oraz ich udostępnienia mieszkańcom regionu oraz turystom. Dzięki realizacji tego typu projektu zwiększy się potencjał turystyczny, tj.

powstaną miejsca ciekawe i cenne kulturowo. Realizacja drugiego typu projektów przyczyni się do rozwoju i wzmocnienia znaczenia instytucji kultury o zasięgu ponadregionalnym. Zwiększy się też uczestnictwo w wydarzeniach kulturalnych. Główną zmianą przewidywaną w PI 6c będzie wzrost liczby turystów (...) Planuje się użycie mechanizmu finansowania krzyżowego w ramach projektów pierwszego typu, aby wzmocnić potencjalnego wnioskodawcę w zakresie obsługi turystów i świadczenia wysokiej jakości usług. Finansowanie przewidziane w ramach wsparcia projektów z zakresu kultury i dziedzictwa kulturowego nie może zastąpić środków krajowych dotyczących utrzymania regionalnych zasobów. Wsparcie renowacji/adaptacji obiektów zabytkowych oraz wsparcie instytucji kultury będą mogły zostać udzielone, jeśli projekt będzie stanowił część szerszej strategii rozwoju gospodarczego dla danego terytorium charakteryzującej się potencjałem przyczyniającym się do ogólnego wzrostu i realizowania celów związanych z tworzeniem miejsc pracy.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego

Plan przyjęty Uchwałą Nr XVII/214/20 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 24 czerwca 2020 r. po przeprowadzeniu procedury zmiany planu z 2010 r. Opublikowany jest w Dzienniku urzędowym województwa zachodniopomorskiego w dniu 27 lipca 2020 r. Poz. 3564. Zmiana planu zagospodarowania przestrzennego Województwa zachodniopomorskiego miała na celu dostosowanie głównego dokumentu planistycznego do nowych uwarunkowań, które zaistniały od momentu uchwalenia pierwszej edycji tego dokumentu.

Plan jest dokumentem o charakterze regionalnym i stanowi jeden z elementów szerokiego podejścia do planowania strategicznego, szczególnie w kontekście koordynacji działań polityki przestrzennej. Określa m.in. uwarunkowania i kierunki rozwoju województwa w zakresie organizacji struktury przestrzennej (sieć osadnicza), infrastruktury technicznej i społecznej, ochrony środowiska czy lokalizacji inwestycji celu publicznego.

Na dziedzictwo kulturowe składa się duża liczba zabytków z okresu średniowiecza, a także fortyfikacje, dwory i pałace usytuowane w otoczeniu parków i zabudowań folwarcznych (660 dworów i pałaców, w tym większość wpisanych do rejestru zabytków) oraz obiekty o charakterystycznych dla regionu cechach (latarnie morskie, porty, małe elektrownie wodne, uzdrowiska, zabudowa wiejska).

Krajobraz kulturowy województwa zachodniopomorskiego jest materialnym świadectwem bogatej historii tych terenów, wynikiem ścierania się wpływów zachodnioeuropejskich, polskich i skandynawskich. O odrębności i specyfice regionu stanowią między innymi takie elementy jak: układy staromiejskie z gotyckimi kościołami farnymi, otoczone pierścieniem murów obronnych, liczne wsie o zachowanym średniowiecznym układzie, średniowieczne i późniejsze kościoły granitowe i w konstrukcji szkieletowej, a także zabudowania. Innymi ważnymi elementami tego obszaru są architektura sakralna, obronna i rezydencjonalna, zieleń zabytkowa, miejskie układy urbanistyczne, nowożytne założenia urbanistyczne, obiekty użyteczności publicznej, zabudowa mieszkalna w miastach, wiejskie układy ruralistyczne, wiejskie budynki użyteczności publicznej, zabudowa mieszkalna na wsiach, zabytki techniki, relikty osadnictwa pradziejowego, zabytki ruchome, wyposażenia i wystroju obiektów świeckich, obiekty małej architektury, usytuowanych na placach wiejskich i miejskich, cmentarzach przykościelnych i gminnych oraz przy drogach (pomniki, rzeźby plenerowe, fontanny, kapliczki przydrożne, pomniki nagrobne, krzyże pokutne, pompy uliczne i inne), zabytki podwodne.

Ważnym elementem województwa jest krajobraz kulturowy, w którym wyróżnia się mikroregiony o specyficznych cechach morfogenetycznych i o odrębnym ukształtowaniu kulturowym. Część północna, od wybrzeża morskiego po gminy: Widuchowa, Banie, Kozielice, Pyrzyce, Przelewice, Dolice, Suchań, Dobrzany, Ińsko, Węgorzyno, Drawsko Pomorskie, Ostrowice, Połczyn-Zdrój, Barwice, Borne Sulinowo i Szczecinek, do XVII w. należała do Księstwa Pomorskiego. Gminy na południe od tego pasa należały do Nowej Marchii, a powiat wałecki i Gmina Czaplinek do historycznej Wielkopolski. Te podziały nadal są czytelne we współczesnym krajobrazie, m.in. przez zróżnicowanie form układów osadniczych, form budownictwa, stosowanych materiałów budowlanych.

Kolejnym ważnym elementem są obszary kulturowo-krajobrazowe będące zintegrowaną formą ochrony dziedzictwa kulturowego wraz z ochroną wartościowych walorów krajobrazu, zarówno naturalnego, jak i antropogenicznego. W większość obszarów kulturowo-krajobrazowych występują pewne powszechne zagrożenia. Należą do nich m.in.:

- degradacja walorów obiektów historycznych wynikająca z dewastacji, braku działań naprawczych, zaniechania użytkowania, nieprawidłowo przeprowadzanych remontów, rozbudowy oraz usytuowania w pobliżu elementów obniżających walory estetyczne i zaburzających odbiór obiektu o wartościach kulturowych;

- zaburzenie struktury zabytkowych układów osadniczych poprzez chaotyczną parcelację gruntów, procesy rozlewania zabudowy; parcelacja układów osadniczych i założeń kompozycyjnych (np. założeń dworsko-parkowych);
- lokalizowanie (rażących) reklam i ogłoszeń w pobliżu zabytków lub na samych zabytkach;
- wprowadzanie kulturowo obcych form budowlanych w oderwaniu od tradycji lokalnej;
- wycinka drzew wzdłuż ciągów komunikacyjnych, degradacja zabytkowych obiektów i nawierzchni ciągów komunikacyjnych w wyniku wzmożonego ruchu tranzytowego;
- postępująca degradacja i dewastacja historycznych nekropolii oraz zarastanie nieuporządkowaną zielenią;
- niewystarczająca ochrona i wykorzystanie obiektów związanych z Wałem Pomorskim.

Dotychczas w Województwie zachodniopomorskim zostały uznane za pomniki historii trzy zespoły obiektów Są to: Kamień Pomorski – zespół katedralny, obejmujący historyczne osiedle katedralne, Kołbacz – założenie dawnego klasztoru cystersów, późniejszej letniej rezydencji książąt pomorskich i domeny państwowej i Stargard – zespół kościoła pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny Królowej Świata oraz średniowieczne mury obronne miasta.

Wojewódzki program opieki nad zabytkami na lata 2017 – 2020 dla województwa zachodniopomorskiego

Został przyjęty Uchwałą Nr XXII/361/17 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 25 kwietnia 2017 r). Podstawę opracowania programu stanowiła analiza zasobu kulturowego województwa i potrzeb w zakresie ochrony i opieki nad nim w celu zachowania dla obecnych i przyszłych pokoleń. Program obejmował szerokie spektrum zagadnień związanych z bogatym dziedzictwem kulturowym Województwa zachodniopomorskiego, zarówno zagadnienia kontekstu historycznego, zachowanego zasobu materialnego dziedzictwa, jego mocnych i słabych stron, prawa i finansów a także wytyczał cele strategiczne i określał zadania opieki nad zabytkami w perspektywie najbliższych czterech lat.

Zakładaną misją była poprawa uwarunkowań wpływających na stan zachowania zabytków i umocnienia tożsamości lokalnej i narodowej dla rozwoju społeczeństwa Województwa zachodniopomorskiego poprzez kulturę, rozumianą, jako całość duchowego i materialnego dorobku społeczeństwa. Przyjęte do realizacji zadania Programu miały sprzyjać rewaloryzacji i rewitalizacji zabytków, służyć procesom rozwojowym w obszarach gospodarczym, turystyczno-rekreacyjnym i społecznym, realizując jednocześnie politykę Państwa w tym zakresie.

Bezpośrednim realizatorem miały być jednostki organizacyjne samorządu, w których mógł on zaangażować swoje zasoby techniczne, organizacyjne, osobowe i finansowe oraz instytucje kultury samorządu Województwa zachodniopomorskiego, zwłaszcza Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, dla którego są to działania statutowe.

Zabytki rozumiane jako element dziedzictwa narodowego objęte są ochroną prawną w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. W ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi, określono m.in. przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków i opieki nad nimi. Przedmiotem ochrony i opieki jest zabytek, którego definicja brzmi:

- zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o cechach jak wyżej;
- zabytek ruchomy – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o cechach jak wyżej;
- zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- historyczny zespół budowlany – powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;

– krajobraz kulturowy – przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;

Przedmiot ochrony doprecyzowany został w art. 6 ust. 1 ustawy. Opiece i ochronie podlegają bez względu na stan zachowania:

- zabytki nieruchome będące w szczególności krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, dziełami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego, obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi, cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni, miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

- zabytki ruchome będące w szczególności: dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, - numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach, instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi, przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

- zabytki archeologiczne będące, w szczególności: pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać także zabytki niematerialne, nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Formami ochrony zabytków są: 1) wpis do rejestru zabytków; 2) wpis na Listę skarbów dziedzictwa; 3) uznanie za pomnik historii; 4) utworzenie parku kulturowego; 5) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków należy do kompetencji wojewódzkich konserwatorów zabytków. Listę skarbów dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego. Pomnik historii ustanawia Prezydent RP na wniosek ministra właściwego ds. kultury w drodze rozporządzenia. Utworzenie parku kulturowego oraz sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z odpowiednimi zapisami dotyczącym ochrony dziedzictwa kulturowego leży w kompetencjach samorządu gminy.

Ochrona zabytków realizowana jest przez organy administracji publicznej. Ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu działań mających na celu: zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie, zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków, udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków - przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę, kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków, uwzględnianie działań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska. Opieka nad zabytkami sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planowaniu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analizie i studium z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej,

decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. W dokumentach strategicznych i planistycznych województwa, powiatu lub gminy uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnia się ochronę zabytków przy realizacji inwestycji, ustala się rozwiązania mające na celu przywracanie zabytków do jak najlepszego stanu, ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

Gminna ewidencja zabytków (GEZ) nie jest ustawową formą ochrony zabytków, ale faktycznie funkcjonuje jako taka poprzez inne przepisy łącznie z przepisami ustawy Prawo budowlane i ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Istnieje obowiązek uwzględniania GEZ w programach opieki wojewódzkich, powiatowych i gminnych, które z kolei uwzględnia się przy sporządzaniu planów zagospodarowania przestrzennego. Podobnie istnieje obowiązek uwzględniania GEZ w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Pozwoleniach na budowę lub rozbiorę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Gminną ewidencję zabytków gminy sporządzają na mocy zapisów Ustawy o ochronie zabytków. Na ich podstawie sporządzają Gminny program opieki nad zabytkami. Zabytki ujawnione w gminnej ewidencji stanowią podstawową substancję materialną miast i wsi oraz znacznej części krajobrazu kulturowego terenów nieurbanizowanych (zabytki archeologiczne i komponowanego krajobrazu). Powinny być one utrzymane przy zastosowaniu podstawowych zabiegów konserwatorskich, remontowych i modernizacyjnych przez jak najdłuższy czas.

Gminna ewidencja zabytków stanowi podstawę do ustalania ochrony zabytków w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zgodnie z uwarunkowaniami rozwoju. Oznacza to możliwość weryfikacji zbioru na etapie wyłożenia planu. Ochrona zabytków ewidencyjnych jest poddana społecznej weryfikacji, poprzez umożliwienie wyrażenia opinii, w wyniku której ochrona może zostać zawężona lub rozszerzona, zgodnie z lokalnym odczuciem mieszkańców. Ochrona obiektów bez woli społeczności lokalnej jest zadaniem sprzecznym z podstawową intencją kreowania pozytywnych zachowań wobec dziedzictwa kulturowego.

Strategia Rozwoju Powiatu Kamieńskiego 2014 - 2020

Strategię przyjęła Rada Powiatu w Kamieniu Pomorskim dnia 4 listopada 2014 roku Uchwałą Nr XXXVI/287/2014. W wizji rozwoju powiatu postanowiono, że w 2020 roku powiat kamieński będzie miejscem atrakcyjnym turystycznie wykorzystując swoje naturalne i historyczne walory. Zwrócono również uwagę na infrastrukturę sportową, turystyczną oraz noclegową, na otwartość wobec mieszkańców z wyszczególnieniem osób niepełnosprawnych, a także na budowę silnej pozycji potencjalnej.

Ustalono priorytetowe obszary rozwoju powiatu kamieńskiego:

- Rozwój gospodarczy wykorzystujący potencjał zawodowy lokalnej społeczności;
- Wzmacnianie atrakcyjności turystycznej powiatu;
- Rozwój aktywności społecznej przy uwzględnieniu istniejących potrzeb społeczności lokalnej;
- Rozwój działalności rolniczej, ekologicznej, przetwórstwa i przechowywania produktów rolnych;
- Rozbudowa i modernizacja infrastruktury technicznej, sportowej i turystycznej;
- Powstanie i rozwój Specjalnej strefy ekonomicznej w Gminie Kamień Pomorski.

W opracowanej analizie SWOT zakres działań odpowiadający dziedzictwu kulturowemu znalazł się jedynie w mocnych i słabych stronach. Jako mocne strony oceniono występujące dziedzictwa historycznego i kulturowego. W słabych stronach znalazł się brak koordynacji działań o charakterze kulturalnym.

Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Poniżej ukazano wybrane dokumenty strategiczne dla Gminy Świerżno. Wyszczególniono oraz przedstawiono zagadnienia w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy. Programy strategiczne stanowiły wytyczne do opracowania niniejszego dokumentu.

Strategia rozwoju Gminy Świerżno do 2025 roku.

Została przyjęta uchwała Rady Gminy Nr XXXVII/241/ 2018 z 29 czerwca 2018 roku. Strategia rozwoju gminy to dokument, który ma za zadanie diagnozowanie najważniejszych uwarunkowań i potrzeb rozwojowych oraz potencjału gminy. Pomaga w określeniu obszarów, celów i działań polityki społeczno-ekonomicznej prowadzonej w gminie w perspektywie najbliższych lat. Przygotowanie strategii wymaga zaangażowania mieszkańców i innych partnerów zainteresowanych rozwojem przez co dokument oddaje też oczekiwania mieszkańców.

W oparciu o analizę SWOT określono cele strategiczne i cele operacyjne (szczegółowe) w czterech obszarach: • wzrost atrakcyjności inwestycyjnej i konkurencyjności gospodarczej gminy, • poprawa systemu transportowego i infrastruktury technicznej, • zaspokojenie potrzeb niematerialnych mieszkańców gminy, • rozwój funkcji turystyczno-rekreacyjnych gminy.

Wyznaczono szereg celów strategicznych, wśród których znalazły się: rozwój usług społecznych, kulturalnych i bezpieczeństwa publicznego, rozwój potencjału turystycznego gminy, wspieranie przedsiębiorczości oraz tworzenie ofert inwestycyjnych, rozbudowa sieci świetlic wiejskich, poszerzenie oferty zajęć edukacyjnych i kulturalnych skierowanych do mieszkańców gminy w istniejących i nowoprojektowanych obiektach, rozwój sieci dróg rowerowych i szlaków pieszych w gminie, restauracja i rewitalizacja zabytkowych założeń dworskich i parkowych.

Zabytkowe układy przestrzenne proponowane do objęcia strefą A, ścisłej ochrony konserwatorskiej występują we wsiach:

Gostyń: założenie pałacowo-parkowe,

Kępica: park wraz z dworem i dziedzińcem,

Margowo: dwór i park,

Stuchowo: założenie pałacowo-parkowe,

Świerżno: zespół zabudowy podworskiej, założenie parkowe, kościół wraz z cmentarzem przykościelnym.

Zabytkowe układy przestrzenne proponowane do objęcia ochroną konserwatorską - strefa B ochrony układów przestrzennych, występują we wsiach:

Chomino: otulina dworu,

Gostyń: kościół wraz z cmentarzem poewangelickim,

Jatki: zespół dworsko-pałacowy,

Kaleń: założenie przestrzenne wsi,

Margowo: dziedziniec folwarczny wraz z zabudową,

Starza: założenie folwarczne,

Sulikowo: dwór i założenie parkowe.

Miejsca ekspozycji cennych układów przestrzennych proponuje się objąć strefą E we wsiach:

Chomino: widok w kierunku dworu od strony drogi,

Kaleń: ochrona ekspozycji wsi od południowego zachodu.

Obiekty proponowane do wpisu do rejestru zabytków znajdują się:

dwory we wsiach: Chomino, Ciesław, Jatki, Sulikowo,

pałac w Gostyniu,

kościół we wsi Gostyń,

budynek mieszkalny nr 4 we wsi Kaleń.

Zabytkowa zieleń komponowana i układ przestrzenny proponowane do objęcia strefą K ochrony konserwatorskiej występuje we wsiach:

Będzieszewo: park podworski i cmentarz poewangelicki,

Chomino: cmentarz,

Ciesław: cmentarz poewangelicki i szpaler jesionów,

Duniewo: aleja lipowa, aleja jesionowa, aleja kasztanowców,

Gostyniec: plac wiejski oraz szpaler brzozy,

Gostyń: pierwotny cmentarz przykościelny na historycznym nawsiu,

Jatki: cmentarz poewangelicki,

Kępica: cmentarz,

Krzepocin: cmentarz XX wieczny, cmentarz przy drodze do Duniewa,

Starza: cmentarz XIX wieczny,

Stuchowo: cmentarz przykościelny i cmentarz rodowy,

Program Opieki nad zabytkami dla Gminy Świerżno na lata 2021-2024

Sulikowo: aleja lipowa i szpaler lipowy, założenie parkowe (działka 75/3),
Świerżno: cmentarz grzebalny.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Świerżno

Przyjęte zostało Uchwałą Rady Gminy nr XXXVII/281/2014 ze zmianami wprowadzonymi Uchwałą Nr XXIV/168/2017 Rady Gminy Świerżno z dnia 30 marca 2017 roku w sprawie uchwalenia zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Świerżno.

Omawiany dokument składa się z 7 rozdziałów, gdzie w rozdziale 2. Ochrona i kształtowanie środowiska wydzielono podrozdziały:

- 2.1. Środowisko przyrodnicze.
- 2.2. Krajobraz.
- 2.3. Klimat.
- 2.4. Środowisko kulturowe:
 - 2.4.1 Zasoby dóbr kultury materialnej.
 - 2.4.2 Zasady ochrony dóbr kultury materialnej.

W ramach osi 2.4.1 przedstawiono następujące zagadnienia:

Zabytki budownictwa, architektury, układów przestrzennych i komponowanej zieleni:

- obiekty kultury materialnej wpisane do rejestru zabytków,
- obiekty proponowane do wpisu do rejestru zabytków,
- obiekty objęte w ewidencji konserwatorskiej,
- zabytkowe układy przestrzenne proponowane do objęcia strefą A ścisłej ochrony konserwatorskiej;
- zabytkowe układy przestrzenne proponowane do objęcia ochroną konserwatorską (strefa B ochrony układów przestrzennych);
- zabytkowa zieleń komponowana i układ przestrzenny proponowane do objęcia strefą K ochrony konserwatorskiej;
- miejsca ekspozycji cennych układów przestrzennych proponuje się objąć strefą E
- zabytki archeologiczne:

strefa W.I. - pełnej ochrony, do której zaliczono 5 stanowisk archeologicznych;

strefa W.II. - częściowej ochrony, do której zaklasyfikowano 34 stanowiska;

strefa W.III. - ograniczonej ochrony ze 138 stanowiskami.

Lokalny program rewitalizacji dla Gminy Świerżno do 2023 roku

Program rewitalizacji to wieloletni program działań w sferze społecznej oraz gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej lub technicznej lub środowiskowej, zmierzający do wyprowadzenia obszarów rewitalizacji ze stanu kryzysowego oraz do stworzenia warunków do ich zrównoważonego rozwoju, stanowiący narzędzie planowania, koordynowania i integrowania różnorodnych aktywności w ramach rewitalizacji (np. lokalne programy rewitalizacji, miejskie programy rewitalizacji).

Gmina Świerżno charakteryzuje się stosunkowo ubogim nasyceniem walorami zabytkowymi, chociaż istnieją na jej terenie zarówno pojedyncze obiekty, jak i zespoły o wartościach unikatowych podlegające już ochronie prawnej bądź do takiej ochrony typowane. Charakterystyka obiektów zabytkowych przedstawia się następująco:

a/ Obiekty kultury materialnej wpisane do rejestru zabytków występują we wsiach:

- kościół: Świerżno,
- dwory: Świerżno i Margowo,
- pałac: Stuchowo,
- parki zabytkowe dworskie: Świerżno, Będzieszewo, Gostyń, Jatki, Stuchowo, Sulikowo, Kępica, Margowo.

b/ Obiekty proponowane do wpisu do rejestru zabytków znajdują się:

- dwory we wsiach: Chomino, Ciesław, Jatki, Sulikowo,
- pałac w Gostyniu,
- kościół we wsi Gostyń,
- budynek mieszkalny nr 4 we wsi Kaleń.

c/ Obiekty objęte w ewidencji konserwatorskiej znajdują się we wsiach:

- Chomino,
- Ciesław: dawna kuźnia, zagroda,
- Duniewo: dawna sezonówka, dawna szkoła, budynek gospodarczy,
- Gostyniec: sala wiejska, dawna szkoła,

- Gostyń: zagroda, część południowego założenia folwarcznego, budynek inwentarski, stodoła,
- Jatki: dawny budynek kolejowy, sala wiejska, szkoła,
- Kaleń: zagroda nr 1/1a i zagroda nr 7,
- Kępica: dawna szkoła,
- Krzepocin: dawny dwór,
- Margowo: dawna zabudowa zespołu folwarcznego (obora, stajnia, chlewnia, stodoła, spichlerz i stolarnia, powozownia, kuźnia, magazyn),
- Stuchowo: młyn wodny, mleczarnia,
- Świerżno: budynki mieszkalne nr 14, 16, 26, 49.

d/ Zabytkowe układy przestrzenne proponowane do objęcia strefą A ścisłej ochrony konserwatorskiej występują we wsiach:

- Gostyń: założenie pałacowo-parkowe,
- Kępica: park wraz z dworem i dziedzińcem,
- Margowo: dwór i park,
- Stuchowo: założenie pałacowo-parkowe,
- Świerżno: zespół zabudowy podworskiej, założenie parkowe, kościół wraz z cmentarzem przykościelnym.

e/ Zabytkowe układy przestrzenne proponowane do objęcia ochroną konserwatorską (strefa B ochrony układów przestrzennych) występują we wsiach:

- Chomino: otulina dworu,
- Gostyń: kościół wraz z cmentarzem poewangelickim,
- Jatki: zespół dworsko-pałacowy,
- Kaleń: założenie przestrzenne wsi,
- Margowo: dziedziniec folwarczny wraz z zabudową,
- Starza: założenie folwarczne,
- Sulikowo: dwór i założenie parkowe.

f/ Zabytkowa zieleń komponowana i układ przestrzenny proponowane do objęcia strefą K ochrony konserwatorskiej występuje we wsiach:

- Będzieszewo: park podworski i cmentarz poewangelicki,
- Chomino: cmentarz,
- Ciesław: cmentarz poewangelicki i szpaler jesionów,
- Duniewo: aleja lipowa, aleja jesionowa, aleja kasztanowców,
- Gostyniec: plac wiejski oraz szpaler brzozy,
- Gostyń: pierwotny cmentarz przykościelny na historycznym nawsiu,
- Jatki: cmentarz poewangelicki,
- Kępica: cmentarz,
- Krzepocin: cmentarz XX wieczny, cmentarz przy drodze do Duniewa,
- Starza: cmentarz XIX wieczny,
- Stuchowo: cmentarz przykościelny i cmentarz rodowy,
- Sulikowo: aleja lipowa i szpaler lipowy, założenie parkowe (działka 75/3),
- Świerżno: cmentarz grzebalny.

g) Miejsca ekspozycji cennych układów przestrzennych proponuje się objąć strefą E we wsiach:

- Chomino: widok w kierunku dworu od strony drogi,
- Kaleń: ochrona ekspozycji wsi od południowego zachodu.

Wśród celów rewitalizacyjnych gminy wpisano następujące zadania:

Rewitalizacja budynku szkoły podstawowej w Gostyniu oraz otaczającego ją założenia parkowego

Celem projektu jest restauracja i rewitalizacja zdegradowanego parku dworskiego, który otacza budynek szkoły. Przyczyni się to do zwiększenia atrakcyjności turystycznej miejscowości oraz stanie się miejscem rekreacji dla społeczności lokalnej. Pozwoli ona nie tylko przywrócić zabytkowy charakter założenia, ale poprzez wprowadzenie nowych elementów zagospodarowania terenu przybliży go mieszkańcom oraz pozwoli utworzyć z niego atrakcję dla turystów aktywnych.

Rewitalizacja zespołu dworsko-parkowego w Świerżnie

Celem projektu odrestaurowanie zabytkowego dworu, odtworzenie historycznego charakteru zespołu dworsko-parkowego w Świerżnie, stworzenie ośrodka szkoleniowo-wypoczynkowego oraz zwiększenie atrakcyjności turystycznej gminy.

Rewitalizacja zespołu pałacowo-parkowego w Margowie

Znajduje się tu zabytkowe założenie pałacowo-parkowe, którego rewitalizacja znacząco wpłynie na budowę turystycznej marki obszaru, a także całej Gminy Świerżno. Poprawi wizerunek miejscowości, walory turystyczne oraz rekreacyjne. Dodatkowo, odrestaurowanie zespołu pałacowo-parkowego stworzy miejsca pracy dla mieszkańców obszaru rewitalizacji, wpływając na aktywizację zawodową osób z branż: hotelarskich, gastronomicznych i turystycznych.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego na terenie Gminy Świerżno

Na terenie gminy obowiązuje obecnie 9 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obejmujące obręby geodezyjne następujących wsi: Starza, Kaleń, Kępica, Krzepocin, Ciesław, Stuchowo, Świerżno, Będzieszewo, Osieczę, Rybice, Sulikowo, Dąbrowa, Gostyń, Redliny, Starza, Kępica, rejon drogi wojewódzkiej 103 w kier. Chomina,

Dla każdego z terenów objętych miejscowym planem ustalono zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Niezależnie od szczegółowych ustaleń planów w przypadku odkrycia przedmiotów, który posiadają cechy zabytku lub wykopaliska archeologicznego, należy zabezpieczyć znalezisko, wstrzymać wszelkie prace mogące je uszkodzić lub zniszczyć oraz powiadomić odpowiednie służby konserwatorskie.

Projekty Planów odnowy miejscowości na lata 2016-2022

Plany dotyczą miejscowości: Będzieszewo, Świerżno, Chomino, Ciesław, Stuchowo, Starza, Jatki, Ugory, Kępica, Gostyniec, Kaleń, Sulikowo, Trzebieradz, Margowo, Osieczę, Rybice, Redliny.

Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

Rys historyczny obszaru Gminy Świerżno

Gmina Świerżno charakteryzuje się niewielkim nasyceniem walorami zabytkowymi, chociaż istnieją na terenie zarówno pojedyncze obiekty, jak i zespoły o wartościach unikatowych podlegające już ochronie prawnej, bądź do takiej ochrony typowane.

Teren gminy użytkowany był od najdawniejszych czasów. Świadczą o tym liczne stanowiska archeologiczne. Odnotowuje się kilka stanowisk z epoki kamiennej, neolitu i epoki brązu. We wsi Stuchowo odnaleziono grób książęcy z okresu wpływów rzymskich (III – IV w. n.e.). Od tego czasu odnotowuje się tu ciągłość osadniczą.

Większość wsi wyróżnia się średniowiecznym rodowodem. Najstarszą wzmiankowaną miejscowością jest Kaleń z roku 1308. Pierwsze wzmianki na temat poszczególnych wsi pochodzą z lat:

- Będzieszewo – 1321 r.,
- Chomino – XIV w.,
- Ciesław – 1369 r.,
- Duniewo – 1321 r.,
- Gostyń – 1432 r.,
- Jatki – 1369 r.,
- Kaleń – 1308 r.,
- Kępica – 1369 r.,
- Krzemkowo – 1321 r.,
- Krzepocin – 1512 r.,
- Margowo – 1373 r.,
- Redliny – XIX w.,
- Rybice – 1364 r.,
- Starza – 1313 r.,
- Stuchowo – 1313 r.,
- Sulikowo – 1369 r.,
- Świerżno – XIV w.,
- Trzebieradz – 1676 r.,
- Ugory – 1825 r.

Niektóre osady powstały w okresie kolonizacyjnym na początku XIX wieku (Grębice, Redliny). Historyczne układy przestrzenne charakterystyczne dla średniowiecza uległy w przeważającym stopniu poważnej transformacji i zatarciu. Dotyczy to np. Ciesławia, Gostynia, Duniewa – dawnych wsi owalnicowych, Gostynia, Margowa – dawnych wsi zaułkowych. Obecnie, najczęściej występują układy

wielodrożnicowe lub ulicowe. Wyjątkiem jest, wnioskowany do ochrony, czytelny układ okólnikowy Kalenia.

Architektura sakralna reprezentowana jest na terenie gminy skromnie. Zachowały się tutaj zaledwie dwa kościoły: ryglowy z 1681 r. w Świerznie i neogotycki z 1847 r. w Gostyniu.

Istniejące pierwotnie na terenie gminy zespoły dworsko- i pałacowo-parkowe oraz folwarki charakteryzują się zróżnicowanym stopniem zachowania. Niewątpliwie najcenniejszymi walorami zabytkowymi odznacza się barokowy dwór myśliwski z XVIII wieku w Świerznie, pierwsza na Pomorzu Zachodnim rezydencja z dziedzińcem honorowym z położonym w północnej części parkiem typu francuskiego. Wysokimi walorami zabytkowymi odznaczają się pałace, dwory i parki w Stuchowie, Gostyniu, Sulikowie oraz Jatkach. Założenia folwarczne uległy widocznym przekształceniom; wyburzono wiele budynków gospodarczych (np. tartak w Stuchowie, budynki inwentarskie w Jatkach), a powstały nowe obiekty.

W większości wsi dominuje zabudowa z końca XIX wieku i pierwszej ćwierci XX wieku, murowana z cegły ceramicznej. Domy mieszkalne są o zróżnicowanej skali, często z wystawkami lub gankami, ze sporadycznie zachowanym detalem. Budynki gospodarcze przeważnie murowane z cegły oraz murowano – ryglowe, nie tynkowane, o małej i średniej skali. Na przestrzeni ostatnich lat najpoważniej ucierpiało tradycyjne, ryglowe budownictwo mieszkalne i gospodarcze. Źródła niemieckojęzyczne zaliczały miejscowości Gostyń i Gostyńec w XIX wieku i na początku XX wieku do najpiękniejszych wsi powiatu z uwagi na wielkie nasycenie zabudową ryglową. Jeszcze w latach 70-tych XX wieku była ona w tych wsiach bogato reprezentowana. Obecnie najcenniejsze obiekty znajdują się w Kaleniu (m. in. chałupa nr 4 z XVIII wieku, zagroda nr 1/1a), Chominie (budynki mieszkalne nr 9, 45), Świerznie (chałupy nr 14, 16).

Z terenem obecnej Gminy Świerzno nierozdzielnie związany był od XVI wieku, wywodzący się z Flandrii szlachecki ród Flemming. Najbardziej znaną postacią był Bogislav Bodo von Flemming, który posiadał, również w Świerznie, kilka dóbr ziemskich.

Innym rodem zamieszkującym obecną gminę była rodzina von Ploetz, która od 1490 roku posiadała majątek ziemski w Stuchowie. Pałac został zbudowany przez Leo von Ploetz, szambelana króla pruskiego, posła prowincji pomorskiej w latach 1880 – 1888.

Gmina Świerzno powstała jako jednostka administracyjna po II wojnie światowej. Wcześniej, w latach 1871 – 1918 obszar ten należał do Prus – będąc w regionie „Pommern”. Po I wojnie światowej dalej należał do Niemiec.

Walory kulturowe

Na walory kulturowe generalnie składają się wartościowe obiekty materialne ściśle związane z działalnością człowieka w danym regionie oraz dziedzictwo niematerialne. Z obiektów materialnych można wyodrębnić następujące grupy:

- zabytki archeologiczne,
- muzea etnograficzne, skanseny i ośrodki twórczości ludowej,
- zabytki architektury i budownictwa,
- muzea sztuki i zbiory artystyczne,
- muzea biograficzne i literackie,
- muzea specjalistyczne i obiekty unikatowe,
- obiekty historyczno-wojskowe,
- miejsca i muzea martyrologii,
- zabytki techniki i przemysłu.

Natomiast na niematerialne dziedzictwo składają się m.in.:

- tradycje,
- zwyczaje,
- przekazy ustne,
- umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa.

Dobra kultury objęte prawnymi formami ochrony

Formami ochrony prawnej zabytków są: wpis do rejestru zabytków, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego, ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz ustalenia ochrony w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzji o warunkach zabudowy.

Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków województwa zachodniopomorskiego

Rejestr zabytków województwa zachodniopomorskiego prowadzony jest przez Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Szczecinie. Prowadzone są trzy rejestry zabytków:

1. Rejestr zabytków nieruchomych (księga A).
2. Rejestr zabytków ruchomych (księga B).
3. Rejestr zabytków archeologicznych (księga C).

W rejestrze zabytków nieruchomych województwa zachodniopomorskiego w Gminie Świerzno znajduje się 14 obiektów:

Miejscowość	Obiekt	Numer rejestru	Data	Nr decyzji
Będzieszewo	park dworski	1374	1980.11.06	KL.I.5340/15/80
Gostyń	park dworski	1375	1980.11.05	KL.I.5340/12/80
Gostyń	relikty średniowiecznego kościoła	1217	2014.02.14	DZ.5130.03.2014.AR
Gostyń	cmentarz przykościelny	1217	2014.02.14	DZ.5130.03.2014.AR
Jatki	park dworski	1339	1980.12.12	KL.I.5340/14/80
Kępica	park dworski	1244	1980.11.05	KL.I.5340/9/80
Margowo	park dworski	1340	1980.11.06	KL.I.5340/13/80
Margowo	dwór	1340	1963.12.10	Kl.20/53/63
Stuchowo	pałac	1891	1978.08.10	Kl.I.5340/12/78
Stuchowo	park dworski	1891	1979.07.26	Kl.I.5340/33/7
Sulikowo	park dworski	1338	1956.12.19	KL. V-0/197/56
Świerzno	dwór (zespół budynków)	1369	1954.06.18	KL. V-0/24/54
Świerzno	park dworski	1369	1955.07.30	Kl. V-0/45/55
Świerzno	kościół Św. Trójcy	1335	1958.09.12	KL. V-0/93/58

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków i ujęte w ewidencji zabytków

Zachodniopomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Szczecinie prowadzi rejestr zabytków ruchomych z terenu województwa. Z Gminy Świerzno wpisane są głównie przedmioty znajdujące się we wnętrzach zabytkowych kościołów.

Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków

Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje w art. 3 ust. 4 pojęcie zabytku archeologicznego jako zabytku nieruchomego, będącego powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Wykaz stanowisk archeologicznych uwzględnionych w Wojewódzkiej ewidencji nieruchomych zabytków archeologicznych, którą prowadzi Zachodniopomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Szczecinie przedstawiono poniżej.

Wykaz stanowisk archeologicznych w ramach stref: „W.I”, „W.II”, W.III” wraz ze stanowiskami wpisanymi do rejestru zabytków						
Lp.	Miejscowość	Nr karty	Numer stanowiska w miejscowości	Numer obszaru AZP	Numer stanowiska na obszarze	Strefa ochrony/ nr rej.
1	Kępica	86	4	19-09	41	W.I.
2	Starza	123	2	19-10	72	W.I./724
3	Starza	106	6	19-10	37	W.I./723
4	Stuchowo	95	1	19-10	25	W.I./695
5	Stuchowo	126	1a	19-10	79	W.I.
6	Kępica	175	7	20-10	58	W.I./736
7	Będzieszewo	85	3	19-09	40	W.II.
8	Białobudź	2	2	17-09	8	W.II.
9	Chomino	156	2	20-09	55	W.II.
10	Chomino	139	6	20-09	12	W.II.
11	Duniewo	158	1	20-09	58	W.II.
12	Gostyniec	47	1	18-09	47	W.II.
13	Gostyniec	48	2	18-09	49	W.II.
14	Gostyniec	50	4	18-09	52	W.II.
15	Gostyń	40	3	18-09	38	W.II.
16	Gostyń	42	9	18-09	41	W.II.
17	Gostyń	44	11	18-09	43	W.II.
18	Grębowo (ob. Margowo)	65	1	19-09	12	W.II.
19	Jatki	59	1	19-09	6	W.II.
20	Jatki	60	3	19-09	7	W.II.
21	Jatki	57	4	19-09	4	W.II.
22	Jatki	64	10	19-09	11	W.II.
23	Krzepocin	163	2	20-09	63	W.II.
24	Margowo	146	2	20-09	19	W.II.
25	Margowo	67	4	19-09	20	W.II.
26	Margowo	133	6	20-09	6	W.II.
27	Margowo	134	7	20-09	7	W.II.
28	Margowo	135	8	20-09	8	W.II.
29	Starza	114	1	19-10	45	W.II.
30	Starza	125	3	19-10	75	W.II.
31	Starza	115	9	19-10	46	W.II.
32	Starza	122	11	19-10	71	W.II.
33	Starza	174	21	20-10	36	W.II.
34	Stuchowo	101	7	19-10	32	W.II.
35	Sulikowo	37	21	18-09	33	W.II.
36	Świerżno	76	4	19-09	29	W.II.
37	Świerżno	71	5	19-09	24	W.II.
38	Świerżno	79	13	19-09	33	W.II.
39	Świniec (ob. Ugory)	52	4	18-09	62	W.II.
40	Świniec (ob. Ugory)	53	5	18-09	63	W.II.
41	Będzieszewo	82	1	19-09	37	W.III.
42	Będzieszewo	84	2	19-09	39	W.III.
43	Będzieszewo	83	4	19-09	38	W.III.
44	Białobudź	1	1	17-09	7	W.III.
45	Białobudź	3	3	17-09	9	W.III.

Lp.	Miejscowość	Nr karty	Numer stanowiska w miejscowości	Numer obszaru AZP	Numer stanowiska na obszarze	Strefa ochrony/ nr rej.
46	Białobudź	4	5	17-09	11	W.III.
47	Chomino	153	1	20-09	49	W.III.
48	Chomino	143	3	20-09	16	W.III.
49	Chomino	142	4	20-09	15	W.III.
50	Chomino	140	5	20-09	13	W.III.
51	Chomino	155	7	20-09	52	W.III.
52	Chomino	154	11	20-09	50	W.III.
53	Chomino	141	12	20-09	14	W.III.
54	Chomino	144	13	20-09	17	W.III.
55	Ciećmierz (ob. Kaleń)	55	15	18-10	50	W.III.
56	Cieślów	173	1	20-10	11	W.III.
57	Cieślów	167	3	20-10	5	W.III.
58	Cieślów	168	4	20-10	6	W.III.
59	Cieślów	169	5	20-10	7	W.III.
60	Cieślów	170	6	20-10	8	W.III.
61	Cieślów	171	7	20-10	9	W.III.
62	Cieślów	172	8	20-10	10	W.III.
63	Duniewo	161	2	20-09	61	W.III.
64	Duniewo	159	3	20-09	59	W.III.
65	Duniewo	160	4	20-09	60	W.III.
66	Duniewo	157	6	20-09	57	W.III.
67	Gostyniec	49	3	18-09	50	W.III.
68	Gostyniec	51	5	18-09	53	W.III.
69	Gostyń	9	1	17-09	20	W.III.
70	Gostyń	41	2	18-09	39	W.III.
71	Gostyń	7	4	17-09	18	W.III.
72	Gostyń	8	5	17-09	19	W.III.
73	Gostyń	11	6	17-09	22	W.III.
74	Gostyń	10	6a	17-09	21	W.III.
75	Gostyń	12	7	17-09	23	W.III.
76	Gostyń	13	8	17-09	24	W.III.
77	Gostyń	43	10	18-09	42	W.III.
78	Gostyń	45	13	18-09	45	W.III.
79	Gostyń	46	14	18-09	46	W.III.
80	Gostyń	6	15	17-09	17	W.III.
81	Gostyń	14	16	17-09	25	W.III.
82	Gostyń	15	17	17-09	26	W.III.
83	Gostyń	38	18	18-09	34	W.III.
84	Gostyń	39	20	18-09	36	W.III.
85	Grębowo (ob. Margowo)	66	12	19-09	13	W.III.
86	Jatki	63	2	19-09	10	W.III.
87	Jatki	58	5	19-09	5	W.III.
88	Jatki	62	6	19-09	9	W.III.
89	Jatki	61	7	19-09	8	W.III.
90	Jatki	70	8	19-09	23	W.III.
91	Jatki	69	9	19-09	22	W.III.
92	Kaleń	89	1	19-10	1	W.III.

Lp.	Miejscowość	Nr karty	Numer stanowiska w miejscowości	Numer obszaru AZP	Numer stanowiska na obszarze	Strefa ochrony/ nr rej.
93	Kaleń	90	2	19-10	2	W.III.
94	Kaleń	91	4	19-10	4	W.III.
95	Kaleń	92	6	19-10	6	W.III.
96	Kaleń	93	8	19-10	8	W.III.
97	Kępica	94	1	19-10	24	W.III.
98	Kępica	87	2	19-09	42	W.III.
99	Kępica	88	5	19-09	43	W.III.
100	Kępica	96	6	19-10	26	W.III.
101	Krzepocin	164	1	20-09	66	W.III.
102	Krzepocin	166	3	20-10	2	W.III.
103	Krzepocin	162	5	20-09	62	W.III.
104	Krzepocin	165	7	20-10	1	W.III.
105	Margowo	130	1	20-09	3	W.III.
106	Margowo	127	3	20-08	82	W.III.
107	Margowo	68	5	19-09	21	W.III.
108	Margowo	136	9	20-09	9	W.III.
109	Margowo	137	10	20-09	10	W.III.
110	Margowo	129	11	20-09	2	W.III.
111	Margowo	128	12	20-09	1	W.III.
112	Margowo	131	13	20-09	4	W.III.
113	Margowo	132	14	20-09	5	W.III.
114	Margowo	138	15	20-09	11	W.III.
115	Margowo	145	16	20-09	18	W.III.
116	Margowo	147	17	20-09	22	W.III.
117	Margowo	148	18	20-09	23	W.III.
118	Margowo	150	20	20-09	26	W.III.
119	Margowo	149	21	20-09	24	W.III.
120	Margowo	151	22	20-09	27	W.III.
121	Margowo	152	23	20-09	28	W.III.
122	Rybice	19	1	18-09	13	W.III.
123	Rybice	17	2	18-09	11	W.III.
124	Rybice	5	3	17-09	16	W.III.
125	Rybice	16	4	18-09	10	W.III.
126	Rybice	18	5	18-09	12	W.III.
127	Starza	104	4	19-10	35	W.III.
128	Starza	105	5	19-10	36	W.III.
129	Starza	111	7	19-10	42	W.III.
130	Starza	113	8	19-10	44	W.III.
131	Starza	124	10	19-10	73	W.III.
132	Starza	103	12	19-10	34	W.III.
133	Starza	107	13	19-10	38	W.III.
134	Starza	108	14	19-10	39	W.III.
135	Starza	109	15	19-10	40	W.III.
136	Starza	110	16	19-10	41	W.III.
137	Starza	112	17	19-10	43	W.III.
138	Starza	116	18	19-10	47	W.III.
139	Starza	121	19	19-10	70	W.III.
140	Stuchowo	98	2	19-10	28	W.III.
141	Stuchowo	117	3	19-10	65	W.III.

Lp.	Miejscowość	Nr karty	Numer stanowiska w miejscowości	Numer obszaru AZP	Numer stanowiska na obszarze	Strefa ochrony/ nr rej.
142	Stuchowo	118	4	19-10	66	W.III.
143	Stuchowo	99	5	19-10	29	W.III.
144	Stuchowo	100	6	19-10	31	W.III.
145	Stuchowo	102	8	19-10	33	W.III.
146	Stuchowo	97	9	19-10	27	W.III.
147	Stuchowo	119	11	19-10	67	W.III.
148	Stuchowo	120	12	19-10	69	W.III.
149	Sulikowo	35	1	18-09	31	W.III.
150	Sulikowo	34	2	18-09	30	W.III.
151	Sulikowo	177	3	18-09	19	W.III.
152	Sulikowo	31	4	18-09	27	W.III.
153	Sulikowo	32	5	18-09	28	W.III.
154	Sulikowo	26	6	18-09	22	W.III.
155	Sulikowo	25	7	18-09	21	W.III.
156	Sulikowo	20	9	18-09	14	W.III.
157	Sulikowo	21	11	18-09	16	W.III.
158	Sulikowo	22	12	18-09	17	W.III.
159	Sulikowo	23	13	18-09	18	W.III.
160	Sulikowo	24	14	18-09	20	W.III.
161	Sulikowo	27	15	18-09	23	W.III.
162	Sulikowo	28	16	18-09	24	W.III.
163	Sulikowo	29	17	18-09	25	W.III.
164	Sulikowo	30	18	18-09	26	W.III.
165	Sulikowo	33	19	18-09	29	W.III.
166	Sulikowo	36	20	18-09	32	W.III.
167	Świerżno	81	1	19-09	35	W.III.
168	Świerżno	80	2	19-09	34	W.III.
169	Świerżno	78	3	19-09	32	W.III.
170	Świerżno	72	7	19-09	25	W.III.
171	Świerżno	73	8	19-09	26	W.III.
172	Świerżno	74	9	19-09	27	W.III.
173	Świerżno	75	10	19-09	28	W.III.
174	Świerżno	77	12	19-09	31	W.III.
175	Ugory	54	1	18-09	64	W.III.
176	Ugory	56	2	19-03	3	W.III.
177	Ugory	176	3	19-09	2	W.III.

Ochrona dziedzictwa archeologicznego prowadzona jest zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, według której obecny poziom cywilizacyjny umożliwia wykorzystanie potencjału kulturowego, ekonomicznego i społecznego dziedzictwa archeologicznego bez umniejszania szans przyszłych pokoleń na jego poznanie i obcowanie z autentycznymi, nienaruszonymi zabytkami przeszłości. W przypadku nieodnawialnych zasobów dziedzictwa archeologicznego oznacza to ochronę zabytków archeologicznych in situ, czyli w miejscu ich pierwotnego występowania, przez zachowanie ich dla przyszłych pokoleń w stanie możliwie nienaruszonym.

Ewidencja nieruchomości zabytków archeologicznych obejmuje 177 stanowisk archeologicznych. 173 stanowiska archeologiczne wpisane do wojewódzkiej ewidencji oraz 4 odnotowane w rejestrze zabytków, jako znaczące dziedzictwo na terenie Gminy Świerżno. Są to 2 cmentarzyska kurhanowe w Starzy, grodzisko z wczesnego średniowiecza w Stuchowie oraz grodzisko wczesnośredniowieczne w Kępicy. Stanowiska te objęte są ochroną wykluczającą wszelką działalność inwestycyjną oraz włączającą się w strefę W.I. pełnej ochrony konserwatorskiej. Oprócz nich w strefie W.I. znalazły się jeszcze 2 stanowiska. Mieszczą się one w Kępicy oraz Stuchowie. W strefie W. II. znalazły się 34 stanowiska. Stanowiska te charakteryzują się stanem zachowania oraz wartościami naukowymi, które rokują na dalsze pozytywne wyniki. Ich największa liczba przypada na Margowo i Starzę (po 5). Stanowiska archeologiczne występujące w strefie W.III. występują na obszarze gminy w największej liczbie. Łącznie jest ich 137. W największych ilościach występują we wsiach: Sulikowo – 18, Margowo – 17, Gostyń – 16. Nazwy miejscowości dla poszczególnych stanowisk mogą się różnić od współcześnie używanych, ze względu na długi okres wykonywania inwentaryzacji i zmiany nazewnictwa w międzyczasie.

Podsumowując, najwięcej stanowisk archeologicznych znajduje się w Margowie, gdzie ich liczba wynosi 22. Najmniejsza liczba stanowisk archeologicznych występuje w miejscowości Ciećmierz (obecnie

jest to obszar należący do wsi Kaleń) - 1. Łącznie odnotowano 177 stanowisk w 21 miejscowościach. Liczba obiektów w ewidencji zabytków nie jest stała, ponieważ mogą być do niej wpisywane kolejne zabytki lub wykreślane te, które zatraciły swoje wartości kulturowe.

Zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków

Ochrona zabytków należy do obowiązków samorządu lokalnego. Zadania stojące przed organami administracji publicznej (m.in. zarządami gmin), precyzuje art. 4 ustawy z dnia 17 września 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminy mają dbać o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Ponadto mają obowiązek podjęcia działań mających na celu „udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków, przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę, kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków”.

Jednym z obowiązków nałożonych przez ustawę na gminy jest: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”. Temu zadaniu ma służyć gminna ewidencja zabytków, o której jest mowa w artykule 22. Punkt 4 tego artykułu mówi: „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy”.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania gminnego programu opieki nad zabytkami. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- a) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- b) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- c) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta gminy w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Gminna ewidencja zabytków Gminy Świerżno została przyjęta Zarządzeniem nr SK.0050.12.2017 wójta Gminy Świerżno z dnia 24 lutego 2017 roku. W kolejnych latach w drodze uzgodnień z wojewódzkim konserwatorem zabytków w rejestrze były dokonywane zmiany. Wykaz obiektów ujętych w GEZ:

Obiekty z wojewódzkiej ewidencji zabytków					
Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	datowanie	Adres	Uwagi
1.	Będzieszewo	cmientarz	1930		
2.	Będzieszewo	zespół folwarczny	XVIII w., budynki pocz. XX w.		
3.	Chomino	cmientarz komunalny	1920		
4.	Chomino	zespół folwarczny	XVIII w., budynki pocz. XX w.		
5.	Chomino	dwór	4 ćw. XVIII w.	41	
6.	Ciesław	cmientarz rodowy	Pocz. XIX w.		
7.	Ciesław	dwór	Ok. 1900	12	
8.	Ciesław	zespół folwarczny	XVIII w., budynki pocz. XX w.		
9.	Duniewo	cmientarz			
10.	Duniewo	obora (4) w zespole folwarcznym	1912-1918		
11.	Duniewo	zespół folwarczny	XVIII w., budynki pocz. XX w.		
12.	Duniewo	pałac	Prawdopodobnie koniec XIX w.	15	
13.	Gostyniec	chałupa	2 poł. XIX w.	5	
14.	Gostyniec	chałupa	3 ćw. XIX w.	15	
15.	Gostyniec	stodoła	1870	12	
16.	Gostyniec	chałupa	Pocz. XIX w.	12	
17.	Gostyniec	chałupa	Poł. XIX w.	11	
18.	Gostyniec	chałupa	1 poł. XIX w.	7	

Program Opieki nad zabytkami dla Gminy Świerżno na lata 2021-2024

19.	Gostyniec	chałupa	Ok. poł. XIX w.	21	
20.	Gostyniec	chałupa	Ok. poł. XIX w.	2	
21.	Gostyniec	chałupa	4 ćw. XIX w.	10	
22.	Gostyniec	chałupa	Ok. poł. XIX w.	42	
23.	Gostyniec	chałupa	Ok. poł. XIX w.	32	
24.	Gostyń	cmentarz	XVIII w.		
25.	Gostyń	cmentarz	2 poł. XX w.		
26.	Gostyń	cmentarz przykościelny	b.d.		
27.	Gostyń	kościół	1847		
28.	Gostyń	zespół folwarczny	XVIII w., budynki 1847-1925		
29.	Gostyń	pałac	k. XIX w.	5	
30.	Jatki	cmentarz	1920		
31.	Jatki	stodoła	Ok. poł. XIX w.		
32.	Jatki	zespół folwarczny	XVIII w., budynki XIX/XX w. i pocz. XX w.		
33.	Jatki	dwór	1900-1910	33	
34.	Kaleń	zagroda	Ok. poł. XIX w.		
35.	Kaleń	chałupa	XVIII w., przebud. ok. poł XIX w.		
36.	Kaleń	stodoła	4 ćw. XIX w.		
37.	Kępica	cmentarz rodowy	Pocz. XIX w.		
38.	Kępica	spichlerz (8) w zespole folwarcznym	1908		
39.	Kępica	stajnia w zespole folwarcznym	Pocz. XX w.		
40.	Kępica	obora (9) w zespole folwarcznym	1912		
41.	Kępica	zespół folwarczny	XVIII w., budynki pocz. XX w. - 1937		
42.	Kępica	pałac	XIX/XX w.		
43.	Krzemkowo	zespół folwarczny	Poł. XIX w., budynki z pocz. XX w.		
44.	Krzepocin	cmentarz	XIX/XX w.		
45.	Krzepocin	cmentarz	1922		
46.	Krzepocin	zespół folwarczny	k. XVIII w.		
47.	Margowo	obora (12) w zespole folwarcznym	1910		
48.	Margowo	stodoła (21) w zespole folwarcznym	1889		
49.	Margowo	spichlerz (16) w zespole folwarcznym	1910		
50.	Margowo	chlewnia (10) w zespole folwarcznym	1891		
51.	Margowo	zespół folwarczny	XVIII w., budynki 1772-1939 r.		
52.	Rybice	park dworski	k. XIX w.		
53.	Rybice	zespół folwarczny	XVIII w., budynki XIX/XX w. i pocz. XX w.		

54.	Rybice	budynki mieszkalne (15, 16, 17, 19)	1900-1920	3,1,2,4	
55.	Starza	cmentarz	1890 r.		
56.	Starza	stodoła (6) w zespole folwarcznym	1850		
57.	Starza	zespół folwarczny	1850 do pocz. XX w.		
58.	Starza	budynek gospodarczy (22) w zespole folwarcznym	lata 20-te XX w.		
59.	Starza	spichlerz (7) w zespole folwarcznym	Ok. 1850		
60.	Starza	chałupa w zespole folwarcznym	lata 20-te XX w.		
61.	Stuchowo	cmentarz przykościelny	XVIII/XIX w.		
62.	Stuchowo	cmentarz rodowy	Pocz. XIX w.		
63.	Stuchowo	mleczarnia (9) w zespole folwarcznym	4 ćw. XIX w.	12	
64.	Stuchowo	młyn wodny (57) w zespole folwarcznym	1888 r.	54	
65.	Stuchowo	gorzelnia (15) w zespole folwarcznym	4 ćw. XIX w.		
66.	Stuchowo	budynek (8) w zespole folwarcznym	Pocz. XX w.		
67.	Stuchowo	chałupa (7) w zespole folwarcznym	Pocz. XX w.	4-11	
68.	Stuchowo	spichlerz (3) w zespole folwarcznym	XIX/XX w. pocz. XX w.		
69.	Stuchowo	stajnia (4) w zespole folwarcznym	XIX/XX w. pocz. XX w.	49b	
70.	Stuchowo	zespół folwarczny	XVIII w., budynki XIX/XX w.		
71.	Stuchowo	stajnia w zespole folwarcznym	Pocz. XX w.		
72.	Sulikowo	zespół folwarczny	XVIII w, budynki 1864-pocz. XX w.		
73.	Sulikowo	pałac	Ok. 1700	46	
74.	Świerżno	cmentarz przykościelny	XVIII w.		
75.	Świerżno	cmentarz	II poł. XX w.		
76.	Świerżno	zespół folwarczny	Dwór 1718-1730, bud. Folwarku poł. XIX w., pocz. XX w.		
Obiekty z wojewódzkiego rejestru zabytków					
77.	Będzieszewo	Park dworski	XIX w.		Nr rej. 1374 z 1980-11.06

78.	Gostyń	Zagroda wiejska	1847-1925	56	Nr rej. 59 z 1955-07-30
79.	Gostyń	Relikty średniowiecznego kościoła, cmentarz przykościelny (nieczynny)	XVIII w.		Nr rej. 1217 z 2014-02-14
80.	Jatki	park dworski	XIX/XX w.	29 a	Nr rej. 1339 z 1980-12-12
81.	Kępica	park dworski	2 poł. XIX		Nr rej. 1224 z 1980-11-05
82.	Margowo	dwór	XVIII w., 1884 r., przebud. 1903 r.	9	Nr rej. 1340 z 1963-12-10
83.	Margowo	park dworski	2 poł. XIX w.		Nr rej. 1340 z 1980-11-06
84.	Stuchowo	pałac	I. 80te XIX w.	52-53	Nr rej. 816 z 1978-08-10
85.	Stuchowo	park dworski	XIX w.		Nr rej. 868 z 1979-07-26
86.	Sulikowo	park dworski	XIX w.		Nr rej. 1338- z 1956-12-19
87.	Świerzno	dwór (zespół budynków)	1718-30, poł. O koniec XVIII w, poł. XIX w. I. 20te XX w.	43-44	Nr rej. 1369 z 1954-06-18
88.	Świerzno	park dworski	XVIII w.		Nr rej. 1369 z 1955-07-30
89.	Świerzno	Kościół Św. Trójcy	1681	76	Nr rej. 1335 z 1958-09-12
Obiekty włączone do gminnej ewidencji zabytków					
90.	Chomino	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.	44, 45	
91.	Ciesław	zagroda nr 29: budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.	29	
92.	Ciesław	zagroda nr 29: budynek gospodarczy	Pocz. XIX w.	29	
93.	Gostyniec	świątelnia wiejska	1 ćw. XX w.	40	
94.	Gostyniec	szkoła, ob. budynek mieszkalny	1 ćw. XX w.	33 a, 33 b	
95.	Gostyniec	budynek mieszkalny		27	
96.	Gostyniec	budynek gospodarczy		27	
97.	Gostyniec	budynek mieszkalny	Poł. XIX w.	20	
98.	Gostyń	budynek mieszkalny	1 ćw. XX w.	10	
99.	Gostyń	rządówka	Poł. XIX w.	71	
100.	Gostyń	budynek inwentarski	Poł. XIX w.	71	
101.	Gostyń	budynek mieszkalny		37	
102.	Gostyń	budynek gospodarczy		37	
103.	Gostyń	zagroda nr 11: budynek mieszkalny	Koniec XIX w	11	
104.	Gostyń	zagroda nr 11: budynek gospodarczy	Pocz. XX w.	11	
105.	Gostyń	zagroda nr 11: budynek	Pocz. XX w.	11	

		gospodarczy (kuźnia ?)			
106.	Gostyń	budynek mieszkalny	Pocz. XX w.	62	
107.	Jatki	budynek mieszkalny	Koniec XIX w	1	
108.	Jatki	budynek mieszkalny	3 ćw. XIX w	25	
109.	Jatki	budynek mieszkalny		5	
110.	Jatki	Świetlica (d. szkoła ?)	Ok. 1900	13	
111.	Jatki	zagroda nr 18, budynek mieszkalny		18	
112.	Jatki	zagroda nr 18, budynek gospodarczy		18	
113.	Jatki	zagroda nr 18, budynek gospodarczy		18	
114.	Jatki	Budynek kolejowy, ob. budynek mieszkalny	I.20 XX	34	
115.	Kaleń	budynek mieszkalny	2 poł. XIX w.	1, 1a	
116.	Kaleń	budynek stodołno- inwentarski	Pocz. XX w.	1, 1a	
117.	Kaleń	budynek gospodarczy	Pocz. XX w.	1, 1a	
118.	Kępica	szkoła, ob. budynek mieszkalny	Pocz. XX w.	13	
119.	Krzepocin	dwór, ob. budynek mieszkalny	XIX/XX w.	22	
120.	Margowo	stajnia z zespołu folwarcznego	1 ćw. XX		
121.	Margowo	powozownia z zespołu folwarcznego	Lata 10-te XX w.		
122.	Margowo	kuźnia z zespołu folwarcznego	1912		
123.	Margowo	magazyn	I.80 XIX w.		
124.	Sulikowo	ruina dworu			
125.	Świerżno	budynek mieszkalny	Pocz. XX w.	49	
126.	Świerżno	budynek mieszkalny	Pocz. XX w.	26	
127.	Świerżno	budynek mieszkalny	3 ćw. XIX w.	14	

Miejscowość	Opis	Wykaz elementów kulturowych
Będzieszewo	W pocz. XX w. folwarczna część wsi w układzie pochodnej ulicówki	Park dworski 2 poł. XIX wpisany do rejestru zabytków. Cmentarz. Zespół folwarczny. Dwór. Liczne stanowiska archeologiczne (II i III wiek ne).
Białobudz		Liczne stanowiska archeologiczne (II i III wiek ne)
Chomino	Początkowo wieś ulicowa o południkowym ułożeniu głównej ulicy wiejskiej o metryce średniowiecznej, znana już w XIV w. Była lennem Flemingów oraz w późniejszym czasie rodu Brüsewitz. W wyniku spadków w okresie feudalnym dobra zostały podzielone na 4 części. Z końcem XIX w. majątek części wsi przejęła rodzina von Schrader.	Cmentarz komunalny. Zespół folwarczny. Dwór. Liczne stanowiska archeologiczne (II i III wiek ne) .
Ciesław	Wieś o metryce średniowiecznej, o dawnym układzie ulicówki, po raz pierwszy wzmiankowana w źródłach w 1369 roku. W średniowieczu własność rodu rycerskiego von Grape i dziedziczona aż do połowy XIX w. W 1717 roku w skład majątku wchodziło 7 gospodarstw chłopskich i 1 zagrodnicze. 63 lata później folwark liczył 6 gospodarstw chłopskich pańszczyźnianych, 1 zagrodnicze i 1 chłopskie wolne. Ok. 1850 roku po separacji dóbr dworskich od chłopskich ukształtował się folwark, którego elementy można zobaczyć do dnia dzisiejszego. W poł. XIX w. wioska została włączona do majątku rodu von Plötz, którzy posiadali już dobra w Stuchowie oraz Ciesławiu (do roku 1929). W latach 30 – tych folwark został rozparcelowany.	Cmentarz rodowy. Dwór. Zespół folwarczny. Liczne stanowiska archeologiczne (III wiek ne)
Dąbrowa	Wieś przyjmuje układ ulicówki.	
Duniewo	Dawna wieś ulicowa z zatraconym obecnie charakterem.	Cmentarz. Obora. Zespół folwarczny. Pałac. Liczne stanowiska archeologiczne (II i III wiek ne) .
Gostyniec	Dawna wieś ulicowa.	Liczne chałupy. Stodoła. Liczne stanowiska archeologiczne (II i III wiek ne) .
Gostyń	Obecnie wieś o układzie wielodrożnicy rozwinięta ze wsi owalnicowej należąca od średniowiecza do 1945 roku do rodu von Brochhausen.	Zagroda wiejska wpisana do rejestru zabytków.

	Ród ten posiadał również folwark w Gostyniu. Pierwsza wzmianka z 1432 roku, a następna z roku 1449. Ta informuje już o istnieniu pałacu oraz parku. W XVIII wieku powstał tu folwark. Najstarszym zachowanym budynkiem we wsi jest stodoła z 1847 r. znajdująca się na działce ewidencyjnej 246/40. Wiek XVII przyniósł zmiany w postaci podziału wsi na 4 części, który pozostał uchwytany do końca XIX w. W 1890 roku odnotowano nawsie, gdzie usytuowany był nieistniejący już kościół wraz z cmentarzem przykościelnym, drugi kościół w wydzielonym cmentarzem, dwa podwórza folwarczne oraz przynajmniej 21 zagród chłopskich i kilka zabudowań samodzielnych bądź podwójnych. W I poł. XIX w. nastąpił wyraźny podział wsi na część folwarczną oraz chłopską, w wyniku zajęcia przez folwark trzech zagród chłopskich położonych blisko podwórz folwarcznych.	Park dworski wpisany do rejestru zabytków. park pałacowy, XVIII/XIX Relikty kościoła wraz z cmentarzem wpisane do rejestru zabytków. , 2 poł. XIV-XIX/XX Trzy cmentarze. XIV- poł. XX Kościół. Stodoła. Zespół folwarczny. Pałac. Liczne stanowiska archeologiczne (II wiek ne).
Jatki	Układ ulicowy wywodzi się z owalnicy, która znajduje się na południu wsi. Wieś o metryce średniowiecznej. Najstarsza wzmianka pochodzi z 1369 roku. Pierwotnie osada książęca, a od średniowiecza lenno rodu von Brüsewitz aż do ok. połowy XIX w. W międzyczasie folwark został podzielony na trzy części, gdzie w roku 1870 dwie zostały przypisane do Rittergut, a ostatnia jako Gut.	Park dworski wpisany do rejestru zabytków. park dworski, 2 poł. XIX Cmentarz. Stodoła. Zespół folwarczny. Dwór. Liczne stanowiska archeologiczne (II i III wiek ne).
Kaleń –	Wieś o układzie krótkiej i nieregularnej ulicówki wywodzącej się z pierwotnego układu okolicy. Stara wieś o metryce średniowiecznej. Pierwsza wzmianka na temat miejscowości „Kaland” pochodzi z 1308 roku i została wymieniona w dobrach kapituły kamieńskiej. W 1380 roku do Kalenia należało ok. 19 łanów, a pod koniec XVI wieku 18 łanów (9 gospodarstw bawerskich) i 2 zagrodnicze. Ze wsi tej wywodzą się Grębice, które wyodrębniono jako przysiółek ok. połowy XIX wieku. W 1870 roku w miejscowości znajdowało się 23 właścicieli gruntu.. Działał wtedy również wiatrak.	Zagroda. Chalupa. Stodoła. Liczne stanowiska archeologiczne (III wiek ne). W dawnym Ciecmierzu: jedno stanowisko archeologiczne (III w ne).
Kępica	Obecnie wieś przyjmuje układ ulicówki.	Park dworski wpisany do rejestru zabytków XIX w. Cmentarz rodowy. Spichlerz. Stajnia. Obora.

		Zespół folwarczny. Pałac. liczne stanowiska archeologiczne, w tym znajdujące się w rejestrze zabytków (I III wiek ne).
Krzemykowo	Obecnie wieś przyjmuje układ nieregularnej ulicówki.	Zespół folwarczny.
Krzepocin	Obecnie wieś przyjmuje układ wielodrożnicy.	
Margowo	Wcześniej wieś ulicowo – placowa (być może zaułkowa) .	Dwór wpisany do rejestru zabytków. pałac (dec. dwór), 1772, 1859, 1884 Park dworski wpisany do rejestru zabytków 2 poł. XIX Obora. Stodoła. Spichlerz. Chlewnia. Zespół folwarczny. Owczarnia. Liczne stanowiska archeologiczne (II i III wiek ne). Dawne GRĘBOWO - dwa stanowiska archeologiczne (II i III wiek ne) .
Osieczę	Obecnie wieś przyjmuje układ ulicówki. W 1870 roku Osieczę wzmiankuje się jako „wybudowanie należące do Chomina”. Jeszcze w latach 80 – tych XX w. znajdowała się tutaj średniej wielkości osada, która w późniejszym czasie się rozrosła. Nowe zabudowania mieszczą się w odległości ok. 1 km na południowy – zachód od XIX wiecznej osady.	
Redliny	Obecnie wieś przyjmuje układ ulicówki.	
Rybice	Obecnie wieś przyjmuje układ nieregularnej ulicówki.	Park dworski. Zespół folwarczny. Budynki mieszkalne. Liczne stanowiska archeologiczne (III w. ne.).
Starza	Obecnie wieś przyjmuje układ nieregularnej ulicówki wykształconej ze średniowiecznej owalnicy.	Cmentarz. Stodoła. Zespół folwarczny. Budynek gospodarczy.

		Spichlerz. Chałupa. Liczne stanowiska archeologiczne, w tym znajdujące się w rejestrze zabytków (I – III wiek ne).
Stuchowo	Wieś lenna o pierwszej wzmiance z 1313 r., kiedy była dobrem Johana Behra, a w roku 1490 Eggerta Plötza. Rodzina ta posiadała majątek w Stuchowie aż do 1945 roku. Folwark istniał już w 2 poł. XVIII w. W XVII i XVIII w. wieś posiadała 13 zagród chłopskich, 6 zagród, młynarza, karczmarza, kowala i owczarza. W 1780 roku majątek składał się z dwóch folwarków, dwóch owczarni, młyna wodnego, wiatraka i 19 zabudowań chłopskich. Od początku XX w. do 1945 roku folwark w Stuchowie jest jednym z największych w ówczesnym powiecie kamieńskim. Areal folwarku w roku 1892 wynosił 1703 ha, w 1905 zmalał do 802 ha a w 1939 – 778 ha. We wsi istniał zamek, który został rozebrany na przełomie XIX i XX w. W 1888 roku powstał tu pałac łączący elementy neorenesansu oraz neobaroku.	Pałac wpisany do rejestru zabytków, XVIII, l. 80 XIX. Budynek neorenesansowy z elementami neobaroku o masywnej bryle, murowany, dwukondygnacyjny. Wzniesiony w latach 1880 – 1888. Ponad gmachem wznosi się ośmiokątna wieża, zakończona neobarokowym hełmem. Podobne hełmy posiadają niewielkie wieże zdobiące fasadę budynku. Elewacje różnicują otwory okienne, prostokątne, z ozdobnymi nadprożami, półkoliście sklepione. Bryłę budynku ubarwiają ryzality na każdej elewacji, wejście do pałacu jest zaakcentowane portykiem z herbem rodziny von Plötz, dawnych właścicieli budynku. Budynek charakteryzuje się bogato zdobioną elewacją. Wnętrza zachowały częściowo oryginalny, bogaty wystrój. Można zobaczyć oryginalne kominki i piece kaflowe, stiukową dekorację ścian i sufitu oraz drewnianą, imponującą klatkę schodową ze zdobionym malarsko stropem. W 2012 roku zostało odrestaurowane południowe skrzydło dworu, zwane do 1945 roku „starszym pałacem”. Znajduje się w nim Centrum promocji i informacji turystycznej Gminy Świerżno, biblioteka oraz sala muzealna wraz z wernisażową. Park dworski wpisany do rejestru zabytków XIX. Dwa cmentarze. Mleczarnia. Młyn wodny. Gorzelnia. Budynek gospodarczy. Chałupa. Spichlerz. Dwie stajnie. Zespół folwarczny.

		Liczne stanowiska archeologiczne, w tym znajdujące się w rejestrze zabytków (I-III wiek ne).
Sulikowo		Park dworski wpisany do rejestru zabytków XIX w. Obora. Spichlerz. Stolarnia. Zespół folwarczny. Pałac. Liczne stanowiska archeologiczne (III wiek ne).
Świerżno	Wieża wykształcona pierwotnie z owalnicy lub ulicówki o metryce średniowiecznej. Świerżno od XIV było lennem rodziny von Flemming. Założycielem rodu był Henryk von Fleming (1410–1455). W późniejszym czasie wieś należała do trzech członków tej rodziny. W 1594 r. było tu 5 gospodarstw chłopskich, 14 łądów i 7 zagrodników. W połowie XVII wieku Świerżno II i III należało do Jerzego Kacpra von Fleminga (1630–1703). Po nim majątek przeszedł w ręce syna Jakuba Henryka. Od 1716 r. właścicielem wsi stał się Bogusław Bodo von Flemming, który w tym samym roku połączył wszystkie trzy części wsi. Majątki świerżyńskie w drodze dziedziczenia po linii żeńskiej od 1732 roku przeszły na ród Wartensleben. Na początku XIX w. wieś liczyła 35 budynków mieszkalnych; było tu 5 gospodarstw chłopskich, 4 zagrodników, 3 chałupników; działały także karczma, wiatrak i kuźnia. W 1871 r. na majątek szlachecki składało się 5170 mórg ziemi. Wszyscy mieszkańcy Świerżna byli w tym czasie wyznania ewangelickiego. Do pocz. XX w. majątek należał do Wartenslebenów. Od 1916 r. właścicielem majątku został Graf, od 1929 r. do II wojny światowej baron Hans Siegfried von Ruxleben; który posiadał 1325 ha ziemi. Przed II wojną światową wieś była filią parafii Tribisów /Trzebieszewo/ synodu ewangelickiego w Trzebiatowie.	Dwór (zespół budynków) wpisany do rejestru zabytków. Barokowy dwór myśliwski powstał w latach 1718 – 1730. Założył go Bogusław Bodo Flemming, syn Jakuba Henryka. Była to pierwsza na Pomorzu Zachodnim rezydencja wybudowana w konstrukcji ryglowej. Założenie jest najwcześniejszą na Pomorzu realizacją barokowej rezydencji we francuskim typie „entre cour et jardin” (między dziedzińcem a ogrodem), powstała być może pod wpływem współczesnej architektury saskiej. Zamknięty z trzech stron „cour d’honneur” (dziedziniec honorowy) łączy się z geometrycznie rozplanowanym parkiem typu francuskiego. Budynki dworskie rozplanowano wokół trzech boków prostokątnego dziedzińca. Czwarty bok miał być zamknięty okazałym pałacem. Około połowy XIX w. skrzydła, zachodnie i wschodnie otrzymały środkowy ryzalit. Zachodni budynek przebudowano w latach dwudziestych XX stulecia. Stare dekorowane kominy zachowały się na budynku zachodnim i południowym. Malowidła w sali balowej, znajdującej się w skrzydle południowym, umieszczone są na drewnianym sklepieniu lustrzanym wieżby dachowej. Malowane są farbą klejową na białym tle. W lustrze sklepienia, w prostokątnych ramach namalowano w tonacji różowo–niebieskiej zachmurzone niebo ze słońcem, księżycem i gwiazdami. Na spływach sklepienia znajduje się balustrada, a za nią postacie z balu kostiumowego. Nad emporą muzyczną widnieje tablica z herbem Flemingów trzymany przez herosów. Poniżej jest umieszczone imię i tytuł Bogusława Bodo Fleminga oraz rok 1728. W wyniku remontu w latach 1923-25 fasada dworu

		uzyskała swój obecny wygląd. W 1938 r. poddano konserwacji malowidła w sali balowej. Od 1952 r. zespół użytkowany był przez gospodarstwo rolne, ulegając stopniowej dewastacji. W latach 1975-81 PKZ w Szczecinie rozpoczęły prace przy rewaloryzacji zespołu. Wyremontowano m.in. dachy obu skrzydeł dworu, a w sali balowej przeprowadzono konserwację malowideł. Zrekonstruowano zniszczony po wojnie budynek gospodarczy po zachodniej stronie drogi dojazdowej. W rezultacie zespół przetrwał w dość dobrym stanie technicznym i należy do najbardziej interesujących założeń rezydencjonalnych zachowanych na Pomorzu Zachodnim. W 1993 r. obiekt został sprzedany w prywatne ręce. Park dworski wpisany do rejestru zabytków. Kościół św. Trójcy wpisany do rejestru zabytków. Kościół ryglowy wzniesiony w 1681 r., dwukrotnie przebudowany. W 1708 r. przedłużono go od strony zachodniej, a w 1727 r. rozbudowano go od strony wschodniej. Jest obiektem trójfazowym; początkowo obrys zasadniczej bryły budynku kościelnego wynosił 1320 x 830 cm, do niego od strony zachodniej dostawiona była drewniana wieża na rzucie kwadratu 530 x 530 cm. Drugą fazę stanowi przedłużenie ścian długich w kierunku zachodnim, obudowujące wieżę, tak że obecnie wieża wyrasta z korpusu kościoła. Trzecią fazę stanowi przedłużenie ścian długich o około 280 cm w kierunku wschodnim. Jest to kościół salowy, bez jakichkolwiek podziałów wewnętrznych. Ściany obwodowe ryglowe, szkielet konstrukcyjny z dębiny, wypełnienie z cegły ceramicznej. W kościele znajdowało się cenne wyposażenie ruchome; źródła wymieniają m.in.: srebrne kielichy z grawerowanymi herbami Flemmingów (początek XVIII w.), srebrna złożona patena z 1707 r., klepsydra z 1727 r., woreczek z dzwonkiem do zbierania datków (Klingelbeutel) z 1797 r. dwa barokowe świeczniki z drewna. Cennym elementem wyposażenia była również chrzcielnica z drewna sosnowego (z 1730 r.) umieszczona pierwotnie na barierze ołtarza. Dwa cmentarze. Zespół folwarczny.
--	--	--

Program Opieki nad zabytkami dla Gminy Świerżno na lata 2021-2024

Trzebieradz	obecnie wieś przypomina układ widlicy	
Ugory	obecnie wieś przyjmuje układ ulicówki	Dwa stanowiska archeologiczne (III wiek ne) d. Swiniec: Dwa stanowiska archeologiczne (II wiek ne)

Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

W kolejnej tabeli przedstawiono analizę SWOT dla gminy. Analiza uwzględnia stan dziedzictwa kulturowego oraz uwarunkowania jego ochrony i realizowanej przez gminę polityki rozwoju przestrzennego i społeczno-gospodarczego. Dokonana analiza ma za zadanie pomóc w określeniu podstawowych priorytetów opracowanego dokumentu.

szanse	zagrożenia
Potencjalna możliwość rewaloryzacji zabytkowej tkanki na terenie gminy z wykorzystaniem dotacji krajowych i unijnych ze szczególnym uwzględnieniem nowej perspektywy finansowej. Przyjmowane opracowania strategiczne krajowe, wojewódzkie i gminne określające cele, zasady i kierunki dające szansę do równoważenia rozwoju kultury w regionach wiejskich. Uwzględnienie potrzeb ochrony dziedzictwa kulturowego w części projektów Planów odnowy miejscowości na lata 2016-2022. Uwzględnienie potrzeb ochrony dziedzictwa kulturowego w Lokalnym programie rewitalizacji dla Gminy Świerżno do 2023 roku. Uwzględnienie potrzeb ochrony dziedzictwa kulturowego w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Świerżno. Uwzględnienie potrzeb ochrony dziedzictwa kulturowego w Strategii rozwoju Gminy Świerżno do 2025 roku. Nowe źródła i instrumenty wsparcia ze środków UE na rzecz rozwoju obszarów wiejskich oraz rewaloryzacji zabytkowej tkanki. Możliwość wspomaganie przedsięwzięć zmierzających do zachowania i kształtowania ładu przestrzennego z utrzymaniem właściwej ekspozycji obiektów zabytkowych i dostosowywaniem nowej zabudowy do wartości historycznych miejsc. Nowoczesne techniki informatyczne stwarzające możliwość prezentacji i promocji dziedzictwa Lokalne tematyczne strony internetowe. Możliwość zaangażowanie placówek oświatowych, wychowawczych i kultury w edukację kulturalną – warsztaty, pracownie, szkolenia, wykłady. Tworzenie grup przywracających dawne praktyki taneczne i muzyczne. Wspieranie lokalnych grup działania Liczne zespoły folwarczne stanowiące potencjał kulturowy oraz ekonomiczny – turystyka pobytowa profilowana	Położenie na uboczu głównych powiązań komunikacyjnych województwa zachodniopomorskiego. Pogarszający się stan infrastruktury drogowej. Brak ponadlokalnych (tranzytowych) inwestycji drogowych. Sezonowość ruchu turystycznego. Bardzo silna konkurencja w odniesieniu do turystyki ze strony miejscowości nadmorskich. Stosunkowo wysoki procent bezrobocia, powodujący też migrację mieszkańców. Niski przyrost naturalny. Niski poziom poczucia wspólnoty historycznej. Niewystarczające środki finansowe w budżecie na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego. Niewystarczające działania w celu opieki cmentarzy ewangelickich i rodowych. Bezprawne działania przy prywatnych obiektach o walorach zabytkowych. Brak prawnego zabezpieczenia właściwej ekspozycji ciekawych krajobrazowo fragmentów gminy (zwłaszcza nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków). Bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych. Brak środków na renowację zabytkowych obiektów, zwłaszcza budynków gospodarczych wchodzących w skład zespołów folwarcznych będących własnością prywatną. Wprowadzenie nowoczesnej zabudowy pod względem kształtów i gabarytów w strukturę otoczenia zabytkowych budynków prowadzącą do braku ładu przestrzennego i estetycznego. Brak wystarczającej edukacji z zakresu wartości i potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego. Niski poziom innowacyjności, w tym korzystania z mediów cyfrowych .
Mocne strony	Słabe strony
Duża ilość obiektów o walorach kulturowych: zespoły folwarczne, parki dworskie, pałace, kościoły, cmentarze, stanowiska archeologiczne. Dobrze utrzymane zespoły sakralne. Istniejące wiejskie świetlice .	Zbyt mała liczba miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla kluczowych obszarów gminy, w tym założeń ruralistycznych, dworów, założeń folwarcznych i parków.

Gminna Biblioteka Publiczna w Świerżnie, biblioteka w Stuchowie i Gostyniu- jako centra kultury. Wytyczone szlaki rowerowe i ścieżki spacerowe Działające organizacje pozarządowe, w tym związane z działalnością kulturalną. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla części gminy. Współpraca gminy z innymi gminami w ramach Lokalnej grupy działania „Partnerstwo w Rozwoju”. Obszary i obiekty cenne przyrodniczo, rzadko spotykane i wyróżniające lokalny krajobraz zasługujące na prawną ochronę. Odrestaurowanie pałacu w Stuchowie. Centrum promocji i informacji turystycznej w pałacu, sala muzealna wraz z wernisażową.	Niewystarczająca liczba zagospodarowanych przestrzeni publicznych służących celom rekreacyjno-turystycznym. Zanikanie cech tradycyjnych zabudowy mieszkalnej i gospodarczej (likwidacja detali, zakrywanie drewnianej bądź ceglanej elewacji w celu ocieplania budynków. Brak lub niezadowalające oznakowanie cennych obiektów kulturowych. Słaba promocja turystycznych i kulturowych walorów gminy. Brak zintegrowanego systemu informacji turystycznej. Niedostateczne wykorzystanie nowoczesnych technik informatycznych, w tym brak cyfrowych zbiorów informacji (baz danych), materiałów edukacyjnych, internetowych stron promocyjnych. Brak dokumentów w zakresie strategii rozwoju kultury oraz strategii rozwoju turystyki z uwzględnieniem ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.
---	--

Priorytety Gminnego programu opieki nad zabytkami z uwzględnieniem celów określonych w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Poniżej określono szereg priorytetów Gminnego programu. Część z nich wynika z przyjętych dokumentów strategicznych, inne z bieżących, często pilnych potrzeb. Realizacja działań w ramach priorytetów jest ściśle związana z możliwościami finansowymi Gminy Świerżno w kolejnych latach, jak i możliwością pozyskiwania środków zewnętrznych na działania w zakresie ochrony zabytków. Zapowiedzi zmian w sposobie pozyskiwania dochodów gmin w kolejnych latach nie są jasne.

Założenia programowe

Przedmiotowe opracowanie wyznacza gminie priorytety w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Prace nad wdrażaniem ustaleń programu oraz monitorowaniem ich postępu należą do zadań samorządu lokalnego. Zadania w zakresie opieki nad zabytkami zostały opracowane na podstawie analiz dokumentów programowych wyższego szczebla, gminnych dokumentów strategicznych oraz inwentaryzacji archiwalno-terenowej z diagnozą stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

Program w zakresie ochrony zabytków gminy odnosi się do działań w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Należy zwrócić uwagę, że art. 4 definiuje pojęcia związane z ochroną zabytków, które to działania należą do organów administracji publicznej, a art. 5 zadania opiekuńcze, które należą do właścicieli zabytków. W pierwszy przypadku są to działania mające na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

W drugim przypadku są to działania polegające na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;

5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W art. 84 - 87 wymienionej ustawy są określone cele, kierunki działań i zadania w zakresie nie tylko ochrony, ale i opieki nad zabytkami, w tym m.in. krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

W tym dokumencie określone są cele i kierunki działań oraz zadania, warunki i sposób finansowania planowanych działań, a także harmonogram ich realizacji. Jest jednocześnie nałożony na Zarząd województwa, powiatu lub wójta (burmistrza, prezydenta miasta) obowiązek sporządzania na okres 4 lat programów opieki nad zabytkami. Mają one na celu uwzględnianie:

- 1) uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 2) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 3) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 4) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych
- 5) wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

Priorytety gminnego programu opieki nad zabytkami

Analiza szans i zagrożeń wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Świerżno wykonana na potrzeby programu pozwoliła na wypracowanie priorytetowych działań w zakresie opieki nad zabytkami:

1. Priorytet I - Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego.
2. Priorytet II - Badanie i dokumentacja dziedzictwa .
3. Priorytet III - Promocja oraz edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego.

Kierunki działań i zadania gminnego programu opieki nad zabytkami

Dla realizacji wyznaczonych priorytetów określono długofalowe kierunki działań, mogące wykraczać poza 4-letni okres obowiązywania Programu. Jako kierunki działań realizacji Programu opieki nad zabytkami Gminy Świerżno w ramach przyjętych priorytetów uznano:

1. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
2. Podejmowanie działań mających na celu przywrócenie ładu przestrzennego, z uwzględnieniem walorów kulturowych.
3. Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków.
4. Korzystanie z nowoczesnych technik informatycznych do promocji dziedzictwa kulturowego.
5. Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. Zwiększenie świadomości kulturowej społeczności lokalnej przez włączenie jej w różne formy aktywności.
7. Wzbudzenie zainteresowania historią i kulturą materialną regionu zapisaną w dziełach architektury, budownictwa, lokalnej tradycji.
8. Wspieranie rozwoju lokalnych inicjatyw kulturotwórczych w zakresie podtrzymania miejscowych tradycji.
9. Podejmowanie działań umożliwiających gromadzenie i eksponowanie pamiątek lokalnych.
10. Turystyczna promocja regionu.
11. Stworzenie odpowiedniej infrastruktury turystycznej.

W ramach każdego z 3 głównych priorytetów określono kierunki działań, które mają być uzyskane przez konkretne, przypisane do nich szczegółowe działania. Aby określone działania mogły być zrealizowane potrzebna są fundusze i współpraca wielu podmiotów. Najważniejszą wydaje się być skoordynowana i zrównoważona współpraca między właścicielami obiektów zabytkowych a jednostkami samorządu terytorialnego.

Struktura własnościowa obiektów wpisanych do rejestru zabytków (bez zabytków archeologicznych) z terenu Gminy Świerżno

Program Opieki nad zabytkami dla Gminy Świerżno na lata 2021-2024

Miejscowość	Obiekt	własność
Będzieszewo	Park dworski	Gminna
Gostyń	Zagroda wiejska	Prywatna
Gostyń	Park dworski	Gminna
Gostyń	Relikty średniowiecznego kościoła, cmentarz przykościelny (nieczynny)	Prywatna
Jatki	Park dworski	Wojewódzka
Kępica	Park dworski	Prywatna
Margowo	Dwór	Spółka
Margowo	Park dworski	Spółka
Stuchowo	Pałac	Gminna
Stuchowo	Park dworski	Prywatna
Sulikowo	Park dworski	Prywatna
Świerżno	Dwór, zespół budynków	Spółka
Świerżno	Park dworski	Spółka
Świerżno	Kościół św. Trójcy	Wyznaniowa

Planowany zakres działań wraz z etapowaniem przedstawiono w tabeli. Adresatem zadań wymienionych poniżej są w przypadku obiektów będących własnością Gminy Świerżno adresatem zadania jest ta jednostka samorządowa, a w przypadku obiektów należących do osób fizycznych lub prawnych – właściciele (niezbędne jest tu aktywizowanie właścicieli).

W przypadku, gdzie zakres zadania nie należy do ustawowych kompetencji gminy, Urząd będzie współpracować z odpowiednimi organami.

Kierunki działań	Zadania	2022-2023	2024-2025
Priorytet I Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego			
Wdrażanie zapisów dokumentów programowych w odniesieniu do zabytków i krajobrazu kulturowego gminy. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzanie do poprawy stanu ich zachowania.	Opracowanie programu inwentaryzacji obiektów zabytkowych ze szczególnym uwzględnieniem architektury charakterystycznej dla regionu, zabudowy reglowej i zespołów dworsko-folwarcznych.	X	
	Analiza wieloletnich możliwości finansowych przeznaczania określonej puli środków finansowych z własnego budżetu na dofinansowanie prac konserwatorskich prowadzonych przy zabytkach ruchomych, zabytkach architektury, parkach i zabytkowej zieleni, zabytkach o charakterze sakralnym, na cmentarzach wyznaniowych. Na bazie określonych możliwości zostanie stworzony harmonogram niezbędnych prac przy obiektach zagrożonych i wymagających interwencji konserwatorskiej.	X	
	Podjęcie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy.	X	X
	Podjęcie uchwały Rady Gminy Świerżno w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.	X	
	Wspieranie programów badawczych i dokumentacyjnych zmierzających do stworzenia pełnej inwentaryzacji zasobów niematerialnych dziedzictwa kulturowego, zwłaszcza zagrożonego	X	

Program Opieki nad zabytkami dla Gminy Świerżno na lata 2021-2024

	Wykonanie niezbędnych badań i prac, w tym konserwatorskich w odniesieniu do obiektów zabytkowych będących własnością Gminy.	X	X
	Współpraca Gminy ze strażami pożarnymi, Policją oraz właścicielami w zabezpieczaniu gminnych obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą.	X	X
	Sporządzenie planów ochrony i pielęgnacji obiektów zabytkowych jako ważnych elementów krajobrazu kulturowego.	X	
	Oznakowanie cmentarzy wraz z tablicami informacyjnymi. Uporządkowanie terenów dawnych cmentarzy ewangelickich.	X	X
	Rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni w tym i zespołów podworskich. Na szczególną uwagę zasługują parki dworskie (Będzieszewo, Gostyń, Jatki, Kępica, Margowo, Rybice, Stuchowo, Sulikowo, Świerżno) oraz aleje dojazdowe prowadzące do dworów (wspieranie działań właścicielskich).		X
Podejmowanie działań mających na celu przywrócenie ładu przestrzennego, z uwzględnieniem walorów kulturowych	Przestrzeganie ustaleń studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w zakresie ochrony dóbr kultury, w tym uwzględnienie stref bezwzględnej ochrony archeologicznej oraz chronionych układów przestrzennych wraz z zabudową o wartościach kulturowych. Przeciwdziałanie samowolom budowlanym, zwłaszcza na obszarach układów przestrzennych wyznaczonych w studium i przy obiektach o walorach zabytkowych.	X	X
	Uwzględnienie potrzeby stworzenia przestrzeni publicznych służących celom rekreacyjno-turystycznym na terenie miejscowości, szczególnie tych, gdzie znajdują się obiekty zabytkowe.	X	X
	Opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości, które jeszcze ich nie posiadają; uwzględnianie w nich, o ile istnieją, założeń przestrzennych zespołów folwarcznych.	X	X
	Zabezpieczenie właściwej ekspozycji ciekawych krajobrazowo fragmentów gminy w opracowywanych aktach prawa miejscowego.	X	X
Priorytet II Badanie i dokumentacja dziedzictwa			
Prowadzenie Gminnej ewidencji zabytków	Bieżąca aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków. Wyłączanie z Gminnej Ewidencji Zabytków obiektów nieistniejących oraz przekształconych, które utraciły wartości zabytkowe.	X X	X X
	Opracowanie planu systematycznych kontroli stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach gminnych. Stworzenie (rozbudowanie istniejącego) gminnego portalu cyfrowego z ogólnodostępną bazą danych o zasobach kulturowych regionu.	X	X
Priorytet III Promocja oraz edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego			
Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami	Publikacja na stronie internetowej gminy informacji o prawnych wymogach w zakresie ochrony zabytków jak i informacji odnośnie możliwości pozyskania środków na cele rewaloryzacji obiektów architektury. Stworzenie systemu odpowiednich ulg i rekompensat finansowych dla właścicieli i dzierżawców obiektów	X X	

Program Opieki nad zabytkami dla Gminy Świerżno na lata 2021-2024

	zabytkowych mających na celu podejmowanie przez nich działań rewaloryzacyjnych. Wspieranie doradcze i prawne właścicieli zabytków starających się o środki finansowe na ich rewaloryzację.	X	X
Zwiększenie świadomości kulturowej społeczności lokalnej przez włączenie jej przez różne formy aktywności	Kreowanie wizerunku gminy, również w oparciu o dziedzictwo kulturowe i lokalną tożsamość mieszkańców. Upowszechnianie edukacji w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez zaangażowanie placówek oświatowych, wychowawczych, bibliotek oraz kościelnych w organizowanie warsztatów, pracowni, szkoleń, wykładów. Działania edukacyjne w szkołach gminach, zorganizowanie lekcji historii regionu i konkursów o zabytkach w szkołach podległych gminie.	X X	X
Wzbudzenie zainteresowania historią i kulturą materialną regionu zapisaną w dziełach architektury, budownictwa, lokalnej tradycji	Organizacja imprez kulturowych. Organizacja konkursów plastycznych i fotograficznych o lokalnym temacie przewodnim związanych z kulturą	X X	X X
Wspieranie rozwoju lokalnych inicjatyw kulturowych w zakresie podtrzymania miejscowych tradycji folklorystycznych	Wspieranie tworzenia grup przywracających dawne praktyki taneczne i muzyczne.	X	X
Korzystanie z nowoczesnych technik informatycznych do promocji dziedzictwa kulturowego	Dostęp do Internetu, jako źródła edukacyjnej bazy danych w publicznych placówkach oświatowych, w wiejskich świetlicach i bibliotekach. Wspieranie tworzenia przez społeczność lokalnych portali tematycznych i hobbystycznych.	X X	X X
Podejmowanie działań umożliwiających gromadzenie i eksponowanie pamiątek lokalnych	Promocja oraz wspieranie działania organizacyjnego jednostki kulturalno-wystawienniczej w pałacu w Stuchowie. Organizacja czasowych wystaw tematycznych w powołanych gminnych jednostkach wystawienniczych, w ramach funkcjonujących lokalnych stowarzyszeń kulturowych, podczas imprez folklorystycznych, w szkołach, świetlicach czy też pomieszczeniach parafialnych. Korzystanie z zasobów prywatnych.	X X	X X
Turystyczna promocja regionu	Zamieszczenie w gminnym portalu w dziale informacji turystycznej opisów, zdjęć, map i planów z szlakami turystycznymi obejmującymi zabytki. Promocja i rozwój lokalnych festynów z elementami kulturowymi.	X	X
Stworzenie odpowiedniej infrastruktury turystycznej	Promocja szlaków turystycznych. Promocja tras rowerowych. Przyjęcie projektu form małej architektury (tablice informacyjne, ławki, śmietniki, altany) towarzyszącej trasom turystycznym i najważniejszym obiektom zabytkowym gminy. Instalowanie takich obiektów. Nawiązanie współpracy z sąsiednimi gminami i inicjowanie wspólnych działań o charakterze ponadgminnym, np. tworzenia regionalnych szlaków tematycznych, tras rowerowych, jednolitych informacji przestrzennych o zabytkach.		X X X X

	Montaż i stała dbałość o tablice informacyjne przy obiektach zabytkowych.	X	
	Wzmocnienie pozycji lokalnego punktu informacji turystycznej w Stuchowie.	X	X

Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

Niezbędne jest monitorowanie stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego. W odniesieniu do lokalnej społeczności pielęgnowanie tradycji zawartej w zabytkach ma ścisły związek z kształtowaniem poczucia własnej wartości. W odniesieniu do podmiotów gospodarczych dobra kultury jakimi są zabytki mają potencjalnie dużą wartość marketingową. Zakłada się, że zadania określone w programie będą realizowane w wyniku współpracy władz samorządowych z WUOZ oraz z właścicielami i posiadaczami obiektów, parafiami i diecezjami, organizacjami pozarządowymi i stowarzyszeniami regionalnymi, ośrodkami naukowymi.

Zakłada się, że w realizacji powyżej zredagowanego Gminnego programu opieki nad zabytkami wykorzystane zostaną dostępne instrumenty prawne, finansowe i społeczne.

Instrumenty finansowe:

- Dotacje,
- Subwencje,
- Dofinansowania,
- Nagrody,
- Zachęty finansowe dla właścicieli obiektów zabytkowych,
- Korzystanie z funduszy Unii Europejskiej.

Instrumenty prawne:

- Programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- Dokumenty wydawane przez Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,
- Uchwały właściwych terytorialnie samorządów odnoszące się do zagadnień regulujących kształtowanie przestrzeni,
- Uchwalenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zawierających ustalenia dotyczące ochrony obiektów zabytkowych,
- Wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków najcenniejszych obiektów.

Instrumenty społeczne:

- Edukacja kulturowa,
- Informacja,
- Współpraca,
- Współdziałanie z organizacjami społecznymi,
- Działania służące tworzeniu miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Koordynacja:

- Strategie rozwoju gminy,
- Plany rozwoju lokalnego,
- Programy prac konserwatorskich,
- Programy ochrony środowiska,
- Studia i analizy, koncepcje zrównoważonego rozwoju,
- Plany rewitalizacji,
- Współpraca z ośrodkami naukowymi.

Instrumenty kontrolne:

- Bieżąca aktualizacja Gminnej ewidencji zabytków,
- Sporządzanie przez wójta co 2 lata sprawozdania z realizacji *Programu* przedstawianego Radzie Gminy. Dokumenty te przekazywane będą do wiadomości Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków oraz do Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

Źródła finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r. poz. 2067) obowiązek opieki nad zabytkami, finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, spoczywa na ich właścicielach lub posiadaczach mających tytuł prawny do obiektu. W związku z tym, że koszty większości koniecznych do wykonania prac przy zabytkach przekraczają możliwości finansowe właścicieli lub ich posiadaczy możliwe jest dofinansowanie prac ze środków krajowych, będących w dyspozycji administracji rządowej lub *samorządowej* bądź zagranicznych.

1. Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Strategicznym celem dotacji udzielanych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Aktualne (rok 2021) Programy z zakresu dziedzictwa kulturowego i historycznego mające związek z omawianą tematyką:

1. Ochrona zabytków

Instytucja zarządzająca: Departament Ochrony Zabytków (DOZ)

Opis programu:

Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Beneficjenci:

Program skierowany do podmiotów posiadających osobowość prawną oraz siedzibę, zakład lub oddział na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, osób fizycznych, jednostek samorządu terytorialnego lub innych jednostek organizacyjnych, będących właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadających taki zabytek w trwałym zarządzie. O dofinansowanie w ramach programu nie mogą ubiegać się m.in. państwowe instytucje kultury, publiczne szkoły oraz uczelnie wyższe, uczelnie artystyczne.

Nabór do programu odbywa się zazwyczaj dwa razy do roku.

2. Ochrona zabytków archeologicznych

Instytucja zarządzająca: Narodowy Instytut Dziedzictwa (NID)

Opis programu:

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

Beneficjenci:

O dofinansowanie mogą ubiegać się samorządowe i państwowe instytucje kultury, organizacje pozarządowe, publiczne i niepubliczne uczelnie akademickie, podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

3. Groby i cmentarze wojenne w kraju

Instytucja zarządzająca: Departament Dziedzictwa Kulturowego (DDK)

Opis programu:

Celem programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką i męczeństwem, a także wspieranie prowadzenia działań naukowych upowszechniających wiedzę na temat tych wydarzeń.

Beneficjenci:

O dofinansowanie mogą ubiegać się podmioty sprawujące opiekę nad grobem lub cmentarzem wojennym, w tym samorządowe instytucje kultury, które nie są współprowadzone przez ministra, organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego, uczelnie publiczne i niepubliczne, kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

2. Fundusz kościelny Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji

Fundusz kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. z 1950 r., Nr 9, poz. 87, z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie.

Fundusz ten, stosownie do zasady równouprawnienia kościołów i innych związków wyznaniowych wyrażonej w art. 25 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., działa na rzecz kościołów i innych związków wyznaniowych, posiadających uregulowany status prawny w Rzeczypospolitej Polskiej. Kościelne osoby prawne będą mogły ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu kościelnego zadań związanych z konserwacją i remontami obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo, bądź orzecznictwo. Na potrzeby udzielenia dotacji z Funduszu kościelnego przyjmuje się, że:

- obiekty sakralne są to te obiekty, w których stale i systematycznie zbierają się wierni danej religii (wyznania) dla wzięcia udziału w nabożeństwach i innych zorganizowanych formach uprawiania kultu religijnego,

- obiekty kościelne są to inne obiekty należące do kościelnych osób prawnych, które co do zasady, stanowią „budynki towarzyszące” obiektom sakralnym, przez które, na gruncie ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2019r. poz. 1347 tj.) rozumie się *położone w sąsiedztwie obiektów sakralnych: budynki stanowiące mieszkanie proboszcza lub rektora i kancelarię parafialną lub kancelarię rektora (plebanię), budynki stanowiące mieszkanie wikariuszy, pracowników świeckich parafii lub rektoratu, budynki punktu katechetycznego i budynki domu zakonnego związanego z duszpasterstwem, w tym obiekcie sakralnym albo świadczeniem w nim pomocy.*

Dotacje na wspomniany cel przeznaczane będą, co do zasady, na remonty i prace konserwatorskie zabytkowych obiektów sakralnych.

Zachodniopomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Szczecinie

Na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2021 r. poz. 710, 954) wsparcie z budżetu państwa może być udzielone, po złożeniu wniosku przez wnioskodawcę do wojewódzkiego urzędu ochrony zabytków właściwego dla miejsca położenia zabytku. Wielkość udzielanych dotacji zależy od ilości zgłoszonych wniosków i wartości środków przyznanych WKZ na ten cel, zwykle nie przekracza 50 % wartości całości prac. Wnioski o refundację poniesionych nakładów na prace wykonane w ciągu trzech ubiegłych lat można składać po zakończeniu wszystkich prac wymienionych w zezwoleniu WKZ. Zakres prac uprawniający do ubiegania się o dotację szczegółowo określony jest w ustawie (art. 77 pkt. 1-17) i dotyczy prac dokumentacyjnych, prac przy zabytkowej substancji budowlanej, w tym odtworzenia części składowych, nie dotyczy zaś prac adaptacyjnych. Dotacja może dotyczyć zabytków nieruchomych (budynków i budowli), zabytków ruchomych, zieleni zabytkowej (parki, cmentarze).

Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego

Sposób finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach w województwie zachodniopomorskim określony został w uchwale nr III/39/15 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 27 stycznia 2015 r. w sprawie określenia trybu i zasad udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego (*Dz. Urz. Województwa Zachodniopomorskiego z 2015 r., poz. 466 ze zmianami*).

Samorząd Powiatowy

Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym oraz ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada obowiązek związany z finansowaniem prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach również na jednostki samorządu terytorialnego szczebla powiatowego.

Rada Powiatu kamieńskiego podjęła przedmiotową uchwałę Nr XXXII/191/2009 Rady Powiatu w Kamieniu Pomorskim z dnia 15 września 2009 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (*Dziennik Urzędowy województwa zachodniopomorskiego Szczecin, dnia 30 października 2009 r. Nr 75, poz. 2013*).

Samorząd Gminny

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym oraz ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada obowiązek związany z finansowaniem prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach również na jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Rada Gminy Świerzno nie podjęła dotąd uchwały w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Środki zewnętrzne

Oprócz wymienionych środków w realizacji Programu opieki nad zabytkami, zwłaszcza w zakresie inwestycyjnym, mogą być wykorzystywane środki zewnętrzne, takie jak:

- środki UE w ramach prowadzonych przez nią polityk,
- środki innych państw
- środki stowarzyszeń polskich i międzynarodowych,
- kredyty bankowe oraz inne pożyczkowe instrumenty finansowe.
- Finansowanie przy wykorzystaniu ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym. Stanowi ono formę realizacji zadań publicznych przez podmiot prywatny przy wykorzystaniu możliwości finansowych, organizacyjnych lub innych podmiotu prywatnego. Istotą partnerstwa jest to, iż zlecającym zadanie jest podmiot publiczny, natomiast wykonawcą partner prywatny, którym zgodnie z ustawą o PPP jest przedsiębiorca.

Do wypełniania zapisów Programu opieki nad zabytkami, zwłaszcza w odniesieniu do inwestycji w prywatnych zabytkowych nieruchomościach, angażowane będą również środki prywatne właścicieli. Zakres realizacji większości zadań niniejszego Programu będzie warunkowany możliwościami finansowymi poszczególnych wykonawców zadań.

Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Proces osiągania celów wytyczonych w Programie opieki nad zabytkami dla Gminy Świerżno będzie monitorowany poprzez analizę stopnia jego realizacji. Analiza ta będzie dokonywana każdorazowo przez Wójta Gminy Świerżno, zgodnie z ustaleniami art. 87 ust. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji gminnego programu uwzględniająca: wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami oraz efektywność ich wykonania. Ocena poziomu realizacji programu winna uwzględniać m.in.:

- bieżący monitoring gminnej ewidencji zabytków uwzględniający informacje o stanie zachowania obiektów, zmianach lokalizacyjnych, zmianach stosunków własnościowych,
- ocenę zaawansowania prac związanych z rewitalizacją obiektów zabytkowych,
- ocenę prac związanych z opracowaniem aktów prawa miejscowego dla terenów o wysokich wartościach kulturowych,
- ocenę aktywności kulturalnej lokalnej społeczności, w tym ocena przedsięwzięć folklorystycznych i zainteresowań tradycyjnym rękodziełem,
- ocenę aktywności placówek kulturalnych (świetlice wiejskie, biblioteki itp.),
- ocenę wykorzystania i funkcjonowania szlaków turystycznych oraz towarzyszącej im infrastruktury,
- ocenę realizacji programu edukacji i promocji zabytków, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technik informatycznych,
- ocenę rozwoju bazy turystycznej,
- ocenę kontaktów z właścicielami obiektów w zakresie działań zmierzających do rewitalizacji obiektów zabytkowych.

Kryteriami służącymi prowadzeniu oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami w aspekcie wskaźników produktu mogą być:

- procentowy poziom wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczba (bądź inny miernik) obiektów poddanych rewaloryzacji,
- wartość finansowa wykonanych prac remontowo - konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych tym pracom,
- procentowy poziom objęcia terenu gminy zrealizowanymi, miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- wykonana waloryzacja zasobu kulturowego w oparciu o bazę danych zawartą w Gminnej ewidencji zabytków, przygotowanie kart obiektów do wpisu do rejestru zabytków, itp., liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych itp.
- liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej.

Kryteriami służącymi prowadzeniu oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami w aspekcie wskaźników rezultatu mogą być:

- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków,
- zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi, instytucjami społecznymi itp.,
- liczba opracowanych prac studialnych (*studia historyczno - urbanistycznych, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego*),
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy,
- liczba opracowanych wydawnictw i treści cyfrowych
- liczba szkoleń lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

Po przyjęciu przez Radę Gminy Świerżno treści programu w drodze uchwały należy udostępnić dokument do publicznej wiadomości na gminnej stronie internetowej. Program należy sukcesywnie analizować oraz uzupełniać uwzględniając zmieniające się uwarunkowania prawne, kulturowe i społeczne. Realizowanie założeń programu opieki nad zabytkami dla Gminy Świerżno będzie wymagało współpracy nie tylko osób odpowiedzialnych za wdrożenie działań wynikających z celów tego dokumentu, ale także aktywizacji właścicieli, użytkowników obiektów zabytkowych, organizacji pozarządowych, grup społecznego działania, środowisk naukowych itp. Mając na uwadze dobro ogółu należy dołożyć starań, aby wytyczone cele zostały realizowane. Gmina i podległe jej jednostki zobowiązują się prowadzić działalność informacyjną i popularyzatorską w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy.